

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМЦІВ

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА (СИНТАКСИС)

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять із курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

ОДЕСА
ОНУ
2024

**УДК 81'367=161.2(072)
С916**

Укладачі:

С. С. Поліщук, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та мовної підготовки іноземців;

Г. В. Сенік, старший викладач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців.

Рецензенти:

Т. Ю. Ковалевська, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців ОНУ імені І. І. Мечникова;

О. Ю. Семененко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики ОНУ імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою філологічного факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 3 від 08 листопада 2023 р.*

Сучасна українська мова (синтаксис) [Електронний ресурс] : електрон. метод. рекомендації до практич. занять із курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література / уклад. : С. С. Поліщук, Г. В. Сенік. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. – 72 с. – 1 МБ.

У методичних рекомендаціях висвітлено основні відомості про курс, сформульовано мету, завдання, репрезентовано тематику дисципліни «Сучасна українська мова (синтаксис)» та матеріали для практичних занять, подано схеми для синтаксичного розбору словосполучень, простих та складних речень, складного синтаксичного цілого та періоду, також подано завдання для самостійної роботи, контрольні роботи для студентів заочної форми навчання, перелік питань до підсумкового контролю, критерії оцінювання, рекомендовану літературу.

Пропоновані методичні рекомендації розраховано на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.01 Українська мова та література.

УДК 81'367=161.2(072)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ	6
ТЕМАТИКА ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	8
СХЕМИ АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ	52
САМОСТІЙНА РОБОТА	58
КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ	58
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	64
ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	67
РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ	68
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	69
ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	71

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Вступне слово

Освітньо-професійною програмою «Українська мова та література» підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова передбачено вивчення синтаксису словосполучення, простого та складного речення в межах викладання дисципліни «Сучасна українська мова» для студентів 4-го курсу відповідної спеціальності.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Сучасна українська мова (синтаксис)» полягає в тому, щоб ознайомити студентів з основними поняттями синтаксису сучасної української мови, навчити їх аналізувати різні синтаксичні явища, допомогти здобувачам вищої освіти оволодіти навичками синтаксичного аналізу словосполучення, речення й тексту, сформувані в майбутніх фахівців уміння та навички досконалого володіння українською літературною мовою у професійній сфері.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Сучасна українська мова (синтаксис)» є такі: подати основні відомості про аспекти вивчення сучасного синтаксису й особливості синтаксичної будови української мови; ознайомити здобувачів освіти з різновидами синтаксичних зв'язків у словосполученні та реченні, а також – із семантико-синтаксичними відношеннями між головним і залежним словом у підрядних словосполученнях; допомогти студентам опанувати наявні в українській мові синтаксичні категорії, з'ясувати чинники їхньої взаємодії; окреслити фактори класифікації синтаксичних одиниць, навчитися аналізувати словосполучення і речення; а також – будувати структурні схеми простого й складного речень та розвивати мовленнєву компетентність студентів-філологів.

У результаті вивчення цього курсу студент повинен

знати:

- основні поняття синтаксису;
- розуміти синтаксичну структуру української мови як систему, для компонентів якої характерні певні типи зв'язків і відношень, зокрема особливості підрядних і сурядних словосполучень, способи вираження граматичної основи та другорядних членів речення, засоби ускладнення простих речень;
- принципи класифікації складних речень, синтаксичні відношення та способи зв'язку між предикативними частинами складних структур;
- сучасні синтаксичні теорії та підходи у вивченні синтаксичних одиниць;
- основні принципи української пунктуації;

вміти:

- вирізняти з речення словосполучення та проводити їхній всебічний аналіз (за структурою, за типом і способом зв'язку, за морфологічним вираженням головного компонента, за ступенем семантичного злиття компонентів, за синтаксичними відношеннями);
- робити повний синтаксичний аналіз речень будь-якої структури, зокрема: загальний синтаксичний аналіз простого речення за комунікативними та структурно-граматичними особливостями, визначати й аналізувати члени речення;
- характеризувати різновиди складних речень;
- визначати засоби зв'язку предикативних одиниць у складносурядному та складнопідрядному реченнях;
- правильно вживати розділові знаки та пояснювати їх.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин (38 год. лекцій, 34 год. практичних, 108 год. – самостійна робота) / 6 кредитів ECTS; заочне навчання – 240 год. (із них лекції – 32 год., практичні – 12 год., 196 год. – самостійна робота) / 8 кредитів ECTS.

Серед **методів навчання**, застосовуваних у процесі викладання пропонованого курсу, такі: *словесні* (лекція, постановка й обговорення проблемних питань), *наочні* (презентації, таблиці, схеми

розбору), *практичні* (тренувальні вправи, виконання творчих і самостійних завдань).

Матеріал методичних указівок розташовано згідно з робочою програмою курсу «Сучасна українська мова» та представлено шістьма змістовими модулями з відповідною тематичною рубрикацією. Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів: 1. Синтаксис як розділ граматики. Словосполучення як основна синтаксична одиниця. 2. Просте речення. 3. Односкладні і неповні речення. Еквіваленти речення. 4. Складне речення. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові. 5. Поняття про складнопідрядне речення. 6. Безсполучникові складні речення. Багатокомпонентні складні речення.

До кожного модулю у методичних рекомендаціях конкретизовано теми та завдання. Матеріал у змістових модулях розміщено в такій послідовності: назва теми, питання та завдання, які слід підготувати до практичного заняття. Далі наведено список навчальних та наукових джерел, необхідних для опрацювання запропонованої теми.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1. Синтаксис як розділ граматики.

Словосполучення як основна синтаксична одиниця

Тема 1. Загальні питання українського синтаксису.

Тема 2. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення.

Тема 3. Словосполучення як номінативна синтаксична одиниця.

Тема 4. Багатоаспектна класифікація словосполучень.

Змістовий модуль 2. Просте речення

Тема 5. Речення як основна синтаксична одиниця.

Тема 6. Двоскладні прості речення. Головні члени речення.

Тема 7. Другорядні члени речення: традиційне поняття і нове вчення.

Тема 8. Нове вчення про другорядні члени речення.

Змістовий модуль 3. Односкладні і неповні речення.

Еквіваленти речення

Тема 9. Односкладні речення.

Тема 10. Повні та неповні речення. Еквіваленти речення.

Тема 11. Структурна схема простого речення.

Тема 12. Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення.

Тема 13. Відокремлені члени речення. Звертання.

Змістовий модуль 4. Складне речення.

Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові

Тема 14. Складне речення. Сурядність і підрядність у складному реченні.

Тема 15. Складносурядні речення, їхня структура.

Змістовий модуль 5. Поняття про складнопідрядне речення

Тема 16. Складнопідрядне речення. Загальна характеристика.

Тема 17. Основні принципи класифікації складнопідрядних речень.

Тема 18. Складнопідрядні речення нерозчленованої структури, їхні типи.

Тема 19. Складнопідрядні речення розчленованої структури.

Змістовий модуль 6. Безсполучникові складні речення.

Багатокомпонентні складні речення

Тема 20. Безсполучникові складні речення.

Тема 21. Складні речення з різними типами синтаксичного зв'язку.

Тема 22. Засоби передачі чужого мовлення.

Тема 23. Основи української пунктуації.

ТЕМАТИКА ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Синтаксис як розділ граматики. Словосполучення як основна синтаксична одиниця

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

**Теми 1–2. Загальні питання українського синтаксису.
Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення**

1. Предмет й об'єкт синтаксису. Зв'язки синтаксису з іншими науками.
2. Основні аспекти вивчення сучасного синтаксису.
3. Питання про синтаксему як мінімальну одиницю синтаксису.
4. Форма слова і слово як компонент синтаксичної одиниці.
5. Типи синтаксичних одиниць.
6. Елементарні й неелементарні синтаксичні одиниці.
7. Типи синтаксичних зв'язків (предикативний, підрядний, сурядний).
8. Поняття про семантико-синтаксичні відношення.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Наведіть по одному власному прикладу до кожного типу речень-висловлень, які вирізняють в межах прагматичного аспекту синтаксису (речення-повідомлення, речення-обіцянки, речення-погрози, речення-перформативи, речення-спонування, речення-питання).*

Вправа 2. *Наведіть по одному власному прикладу до кожного типу синтаксем (предикатних й іменникових), що виділяються на основі семантико-синтаксичних відношень, у структурі простого семантично елементарного речення.*

Вправа 3. *Проілюструйте розрізнення понять **слово**, **лексема** та **словоформа**, напр., у реченні **Людина** людині друг маємо 3 слова, 2 лексеми, 3 словоформи.*

Вправа 4. *Із поданих слів відтворіть патріотичні цитати відомих українців. Поясніть, які засоби зумовлюють семантико-граматичну цілісність речень?*

1. Мова, рости, елементарно, разом, з, душа, народ. 2. Україна, починатися, з, ти. 3. Нації, вмирати, не, від, інфаркт. Спочатку, вони, відбирати, мова. 4. Мова, вмирати, коли, наступний, покоління, втрачати, розуміння, значення, слово. 5. Не, дивитися, на, Україна, як, на, земля, свій, батьки. Дивитися, на, вона, як, на, земля, свій, дитина. І, тоді, прийти, зміна. 6. Проілюструйте одним реченням предикативний, підрядний та сурядний синтаксичні зв'язки.

Вправа 5. *З'ясуйте типи синтаксичних зв'язків та засоби їхнього вираження у поданому уривку із вірша Ліни Костенко.*

Звичайна собі мить. Звичайна хата з комином.
На росах і дощах настояний бузок.
Оця реальна мить вже завтра буде спомином,
а післязавтра – казкою казок.

Література:

1. Загнітко А. П. Мовний простір граматики : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2018. 448 с.
2. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
3. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 336 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009511>
4. Прилипко Ф. Є. Емоційно-оцінні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 8. Філологічні науки (мовознавство). Випуск 7 : зб. наукових праць / Відп. ред. О. І. Леута, С. В. Шевчук. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 112–120.*
URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26145/Prylypko%20112-120.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
URL: https://kulbabska.com/images/catalog/pdf/manuals/Kulbabska.com--Metodicni_Posibniki--Sintaksis_sucasnoi_ukrainskoi_movi_2003_rik.pdf
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема 3–4. Словосполучення як номінативна синтаксична одиниця. Структура, значення, функції словосполучення. Багатоаспектна класифікація словосполучень

1. Поняття про сурядні та підрядні (предикативні й непридикативні) словосполучення.

2. Словосполучення як синтаксична одиниця. Ознаки словосполучення.

3. Типи словосполучень за морфологічним вираженням головного слова.

4. Типи словосполучень за будовою.

5. Типи словосполучень за ступенем семантичного злиття компонентів.

6. Типи словосполучень за семантико-синтаксичними відношеннями між головним і залежним словом: 1) *власне атрибутивні, атрибутивно-суб'єктні, атрибутивно-аппозитивні*; 2) *об'єктні*; 3) *власне адвербіальні (обставинні), адвербіально-атрибутивні відношення*; 4) *комплетивні (доповнювальні, компенсуючі)*; 5) *комплексні*.

7. Типи граматичного зв'язку у словосполученні: 1) *узгодження (власне граматичне, умовно-граматичне, асоціативно-граматичне і смислове узгодження, паралелізм [кореляція]; повне й неповне [часткове] узгодження)*; 2) *прилягання (власне прилягання, відмінкове прилягання)*; 3) *керування (сильне та слабке керування; безпосереднє й опосередковане керування)*.

8. Схема синтаксичного розбору підрядного словосполучення.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Випишіть підрядні словосполучення. Обґрунтуйте свій вибір. Визначте у виписаних словосполученнях головне та залежне слова, поставте питання від головного до залежного слова, з'ясуйте лексико-граматичну природу стрижневого слова.*

Південний Буг, золото і срібло, прийдешне свято, для тебе, рання весна, ловити гав, одягатися стильно, напередодні свята, мій брат, найбільш сміливий, якби знайшов, інший ти, більш вибагливий, навчатися із сестрою, тримати в кулаці, наша мрія, яскравий макіяж, глека розбити, робіть же, зробити вчасно, соловей співає, елегантно

одягнена, музика осені, ставати під вінець, будемо працювати, лелека-вожак, іти вперед, батьки і діти.

Із перших букв підрядних словосполучень має вийти назва дебютної поетичної збірки Л. Костенко.

Вправа 2. *Випишіть словосполучення, які за морфологічним вираженням головного слова є вербальними.*

Теплий день, щось солоденьке, маю мрію, аплодувати гучно, рухаємося вперед, це життя, нерозгадана загадка, учитися рахувати, бажання жити, завдання перемогти, стріляти влучно, троє з групи, ярувати од досади, чаювати з другом, убиратися по-святковому, розписаний майстром, кроки дитини, кожен із нас, аналізуючи ситуацію, далеко від істини, йойкати від втоми, шум струмка.

Із перших букв вербальних словосполучень має вийти назва твору Л. Костенко, за який авторка була відзначена премією імені Т. Шевченка.

Вправа 3. *Поширте компонент простого словосполучення залежними словами так, щоб утворилося складне словосполучення. Три складних словосполучення уведіть у контекст.*

Малювання квітів, наливання води, шелест листя; затишна кімната, знайома вуличка, міжнародна конференція, навчальний заклад; добре відомий, занадто серйозна; грати на гітарі, додати цукру, одягнути шапку, прочитати книгу, цінувати хвилину.

Вправа 4. *Проілюструйте (два – три приклади) типи словосполучень за ступенем семантичного злиття компонентів.*

Вправа 5. *Визначте типи словосполучень за семантико-синтаксичними відношеннями між головним і залежним словом та відповідно поділіть їх на п'ять груп: 1) власне атрибутивні, атрибутивно-суб'єктні, атрибутивно-аппозитивні; 2) об'єктні; 3) власне адвербіальні (обставинні), адвербіально-атрибутивні відношення; 4) комплетивні; 5) комплексні.*

Батьківська любов, пекти пиріг, палко кохати, кільканадцять осіб, евакуйовувати потягом, відро молока, український алфавіт,

оберігати надійно, віра в перемогу, танцювати з коханим, розплющити очі, ізборник статей, івасі із зеленню, сказати навмисно, троє поросят, річка Інгул, ізольований від людей, теплиці обіч дороги, набридливе йкання, голосно аплодувати, виборювати перемогу, кілька днів, сорочка в клітинку, амфора олії, анімація з фото, чекати надворі, аплодисменти друзів, написаний олівцем, юшка з форелі, аналізувати словосполучення.

Із перших літер стрижневих слів атрибутивних, об'єктних, адвербіальних та комплетивних словосполучень прочитайте справжнє ім'я автора цитати: «Слово, моя ти єдина зброе!».

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Садовнікова О. П. Синтаксис. Словосполучення. Просте речення : конспект лекцій. Суми : СумДУ, 2012. 80 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/26159>
3. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.
4. Синтаксис української мови : навч. комплекс / уклад. О. В. Дуденко. Умань : Візаві, 2015. 208 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3389>
5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Просте речення

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема 5. Речення як основна синтаксична одиниця. Структура, значення, функції речення. Просте речення

1. Речення як основна одиниця синтаксису. Структура, значення, функції, основні ознаки речення.

2. Предикативність як граматичне значення речення. Форма предикативного зв'язку головних членів речення: координація, тяжіння, співположення.

3. Просте речення. Багатоаспектна класифікація простих речень.

3.1. Загальна характеристика простого речення за характером предикативних відношень: за відношенням до дійсності (стверджувальне; заперечне – *загальнозаперечне, частково-заперечне*); за ознакою об'єктивної модальності й часової визначеності (план реальності та часової визначеності – *синтаксичний індикатив*; план ірреальності й часової невизначеності – *імператив, кон'юктив*).

3.2. За комунікативною настановою: непитальне (*розповідне, спонукальне*); питальне (*власне питальне, риторично-питальне, питально-спонукальне*).

3.3. За емоційним забарвленням: окличне; неокличне.

3.4. Залежно від синтаксичного членування: членоване; нечленоване.

3.5. За повнотою реалізації структурно важливих компонентів: повне; неповне (*контекстуально-неповне, ситуативно-неповне, еліптичне*).

3.6. За способом вираження предикативності: односкладне; двоскладне; слова-речення.

3.7. За поширеністю мінімальної структурної схеми: поширене (*прислівні, детермінативні компоненти*); непоширене.

3.8. За характером ускладнення структури: ускладнене (*непредикативні – звертання, вставні слова і словосполучення, однорідні члени речення; напівпредикативні – відокремлені другорядні члени речення (узгоджені означення, неузгоджені означення, прикладки, додатки, обставини, уточнювальні члени речення, порівняльні звороти); предикативні елементи – вставні речення, вставлені речення*); неускладнене.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Поділіть речення на односкладні та двоскладні, непоширені та поширені, прості та складні.

1. Від такої дивовижної згадки про лелеку Марко добряче веселіє, знову кидає посмішку в підморожену роками підківку вусів і знов од краю до краю вбирає в душу увесь святково білий світ (*М. Стельмах*). 2. Іду садом на край кутка, до провалля, і вже здалеку бачу маленьку білу постать на обніжку (*Гр. Тютюнник*). 3. Стебла багряніють (*Гр. Тютюнник*). 4. Блищить од коліс придорожня гладь (*А. Малишко*). 5. Вдень почнете дрімати на ходу (*Олесь Гончар*).

6. Бачив би ти, як її лихоманило перед кожним екзаменом (Л. Дмитерко). 7. Як би часто не кликало небо, Не одвикну земним дорожить (Г. Чубач). 8. Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину, що лічив у небі зорі на перекинутому небі... (О. Довженко).

Вправа 2. Проаналізуйте граматичні засоби оформлення питальних речень (інтонація, питальні слова, порядок слів). Визначте серед них власне-питальні, непрямо-питальні та риторичні речення.

1. У слові, а ще в тому, як він його вимовить, чується мені людина добра. А хіба цього не досить, щоб її шанувати? (Гр. Тютюнник). 2. І хто його зна, яку думу дума чумацький отаман в степу серед ночі, чого немов журно йому, важенько на серці? (М. Коцюбинський). 3. Чи ми той світ ясний за роботою, за клопотом коли бачимо? (А. Головка). 4. Чом вас вітер не розвіяв в степу, як пилину? Чом вас лихо не приспало, Як свою дитину?... (Т. Шевченко). 5. Хіба це не щастя: блукати по світу і слухати, про що там наспівує вітер? (Г. Коваль). 6. Чом не знав я, що в коханні найніжніша в світі мова? (Г. Коваль). 7. Може, я тебе не вартий? (В. Коломієць). 8. Що можна побачити із заплющеними очима? (Народ. тв.).

Вправа 3. Підкресліть і схарактеризуйте головні члени речення. Визначте форми предикативного зв'язку між головними членами речення.

1. Начальник і два молодих його товариші з кількома людьми заходилися біля будови намету (А. Лотоцький). 2. Впало наших галицьких дружинників понад триста п'ятдесят людей... (А. Лотоцький). 3. Під час воєнних дій стався випадок, який характеризує всю гостроту конфлікту (О. Субтельний). 4. І буде думка вічно простувати до мрії, що мені життя дала (Т. Осьмачка). 5. І тільки зорі-сторожі нас в полі вартували (А. Малишко). 6. Мене в житті також не тишив штиль. Не падала з висот небесна манна (Д. Луценко). 7. І його підхопили з десятків рук, сильно підкинули вгору (Іван Ле). 8. Дістати славу – щастя. Заслужити її – честь (О. Духнович). 9. Ми всі зачекалися повені, тепліні, любові, добра

(*М. Сингаївський*). 10. Кабінет Міністрів розробляє програми розвитку держави (*З підручника*). 11. Біля хати на осонні тато з мамою сидять (*Г. Тарасюк*). 12. За непослух забере тебе «Той, що в скалі сидить» (*Леся Українка*).

Вправа 4. Підкресліть граматичні основи, розмежуйте односкладні номінативні речення та двоскладні неповні з опущеним присудком.

1. Надгірна ніч. Холодні роси. Сайгак над прірвою кричить (*М. Філянський*). 2. Золоті підкови. Тихе сяйво вії. Щастя малинове у душі моїй (*В. Сосюра*). 3. Пусте, що на шляху моїм терни (*Д. Павличко*). 4. Розплющую очі – наді мною бабуся (*Олесь Гончар*). 5. Вирви од бомб, окіпчики, позиції мінометної батареї (*Ю. Яновський*). 6. Коло Грицевої хати – сум і повага (*О. Кобилянська*). 7. Співуча, солов'їна мово-мамо, перед тобою – сонячні мости! (*Н. Шутенко*). 8. У нього сьогодні зустріч з гостями (*О. Довженко*).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf

2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.

3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 58–63.

4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.

5. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема 6. Двоскладні прості речення. Підмет і присудок

1. Поняття про двоскладні прості речення.
2. Головні члени речення. Поняття про підмет, його структурні й морфологічні типи.
3. Структурні схеми простого двоскладного речення.
4. Присудок. Його диференційні формальні і значеннєві ознаки.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Прочитайте речення, знайдіть головні члени речення, визначте, якими частинами мови вони виражені.

1. Я дуже люблю оцю пору року, коли пригріте сонцем повітря пахне прив'ялою травою (Д. Білоус). 2. Стави політі медвяним соком (А. Малишко). 3. Був Микола від щастя п'яний, від хмільного людського добра... (В. Симоненко). 4. Одне лебедя із сьогорічних не могло одірватися од води, то вся зграя кружляла над ним, призивно ячала до нього з неба, аж доки і воно не знялося в світанок (В. Земляк). 5. Аркадій Троян – один з найкращих учнів: допитливий, дотепний (О. Копиленко). 6. Микола з двома кодільничими глядів кодол, порядкував і правував усіма, як отамана не було дома (І. Нечуй-Левицький). 7. А Давид співливий був (А. Головка). 8. А журавлі все – кру, кру... (А. Головка). 9. І ніхто з них не радів, не співав (П. Тичина). 10. Хата була простора, як загін (Гр. Тютюнник). 11. Хай неможливе робиться можливим (В. Коломієць).

Вправа 2. Перепишіть речення, підкресліть підмети. Визначте способи вираження простого і складеного підмета.

1. Сотні солов'їв щебетали на кущах молодого поросту. Дорогою мов із-під землі донеслося до його Грицькове «ку-ку!». Найлюбішою забавкою було йому будувати та розоряти землянки, вали, окопи (Панас Мирний). 2. Серпень з вереснем стискають один одному правиці (М. Рильський). 3. Вони усі троє були вже понищені першими ж мінами ворога (О. Довженко). 4. Проти нього йшов цеп ворога, не стріляючи і тримаючи у витягнутих руках гранати (Ю. Яновський). 5. Сорок вісім могутніх струменів злились в один пінистий велетенський водоспад і мирно шумлять, надихаючи поетів нерозумних і радуючи дітей (О. Довженко). 6. На перший погляд

йому, може, літ до двадцятка добиралося (*Панас Мирний*). 7. «І вражою злою кров'ю волю окропіте» – з дитинства знайомі слова (*Олесь Гончар*). 8. Ще батько і мати сном-духом не знають, яку вони долю в колисці колихають (*М. Луків*). 9. А три покоління селянського дому Вмістились на знімках старого альбому (*М. Луків*). 10. Ще небо тримаю плечима, та нижче і нижче пташиний політ, і квіти сміються очима сумними (*А. Чубинський*). 11. Безбатченку, ти не збагнеш, чим дише слово «Батьківщина»... (*Є. Маланюк*). 12. Гомоніти з високим начальством було для Хоми втіхою (*Олесь Гончар*). 13. А поставити крапку над «і» – то неабияке мистецтво в житті (*Н. Рибак*).

Вправа 3. У поданих реченнях підкресліть присудки, визначте їхні різновиди, зробіть висновки про морфологічне вираження складеного присудка.

1. Освітлена сонцем, вона від того стає ще мовби грізніша, незвичайна, тривожна. Оператор був майже радий своєму тяжкому розчаруванню. Ваша відмова для багатьох була несподіванкою. Бездоріжжя буде йому дорогою. Нещасливим виявився їхній нічний стрибок (*Олесь Гончар*). 2. Наші пращури давні були сіячі, вмiли землю орати й свободу любити, вмiли твердо тримати в десницях мечі, коли треба було честь і стяг боронити (*М. Луків*). 3. Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків. Двадцятою і останньою була Аничка (*М. Коцюбинський*). 4. Ніхто не сміє зупинити нас. 5. Хоч би яка скульптура з того саду прийшла сюди постояти в журбі. 6. І він не зміг іти. 7. Я був готов за стіни ті вмирати (*Із тв. Л. Костенко*). 8. Ти не можеш бачити здалека, як в'ялить негода, сушить спека (*А. Малишко*). 9. Ти чекала, ти вже й ворожила Й забувать потроху почала (*А. Малишко*). 10. Я боюсь зітхнути щасливо (*І. Жиленко*).

Вправа 4. У наведених реченнях знайдіть підмети й присудки, поясніть уживання або невживання тире.

1. Зозулі споконвічна суть – роки подарувати людям (*А. Таран*). 2. Жити – означає любити (*Ю. Мушкетик*). 3. Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова (*Панас Мирний*). 4. Ми ж вищим розумом озброєні створіння (*М. Рильський*). 5. Я твій атом, в твоїй я орбіті, і другої не треба мені (*В. Сосюра*). 6. Нецирий друг мов решето (*Народ. тв.*). 7. А небо тихе і безмовне (*В. Сосюра*).

8. Життя не нива, ні, вона дорога від бур – до зір (Л. Дмитренко).
9. Любить свій край – це для народу жити... (В. Сосюра). 10. Два на два – чотири (З підручника). 11. Город у Бондарихи – як квітник (М. Волинець). 12. Мовчання – не завжди згода (Народ. тв.). 13. Це моя робота (В. Винниченко). 14. Ти – мій сміх, ти – моє ясне в житті. Ти – моя любов радості... (В. Винниченко). 15. Тигр – ваш (Остап Вишня). 16. Гагара, розуміється, птиця (Остап Вишня). 17. Це – кімната Антоніни Павлівни? (В. Винниченко).

Вправа 5. *Запишіть речення, розкриваючи дужки і добираючи присудок у потрібній формі. Свій вибір мотивуйте.*

1. (Говорили, говорило) відразу кілька осіб. 2. У нашому саду (зацвіли, зацвіло) три яблуні. 3. Більшість депутатів (прийняли, прийняла) цю пропозицію. 4. Десять шкіл нашого району (розпочали, розпочало) навчальний рік у нових приміщеннях. 5. РАЦС (провів, провела) реєстрацію шлюбів. 6. Чимало труднощів (випали, випало) на їхню долю. 7. П'ять років (минули, минуло). 8. Частина старшокласників (вирішили, вирішила) поїхати на зимовий відпочинок у Карпати. 9. ООН (підтримав, підтримала) визвольний рух у цій африканській державі.

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf

2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 19–29. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>

3. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.

4. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.

5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема 7–8. Другорядні члени речення

1. Поняття про другорядні члени речення і принципи їхньої класифікації.

2. Додаток як другорядний член речення. Види додатка з формально-граматичного погляду та в загальносемантичному аспекті, морфологічне вираження. Інфінітивний додаток.

3. Означення як синтаксичне вираження атрибута. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їхнього вираження. Прикладка як різновид означення.

4. Обставина як другорядний член речення: різновиди, способи вираження.

5. Синкретичні члени речення. Нове вчення про другорядні члени речення.

6. Напрями вивчення детермінанта в лінгвістичній літературі. Статус дуплексива у структурі речення.

Домашнє завдання

Вправа 1. Знайдіть у реченні прямі та непрямі додатки, укажіть їхнє морфологічне вираження.

1. Відмикаю світанок скрипковим ключем (Л. Костенко).
2. Герой користі не шукає зроду (Леся Українка). 3. Книга таїть у собі мудрість для багатьох (І. Цюпа). 4. Ні мертва мова, ні цивілізація ніколи не можуть схвилювати світ (Б. Шоу). 5. Мати наспівує пісню про котика-муркотика... (І. Цюпа). 6. Умираючи, старий Чумак, старий коваль, наказав усіх синів своїх до себе мерщій згукати, телеграму вдарити, щоб мерщій поспішали, поки ще він живий (І. Багрянний). 7. Казкою видається повість про давні часи і давніх людей (І. Франко). 8. Черниш наказав розвантажити коней і відправити їх назад з двома бійцями (Олесь Гончар).

Вправа 2. Визначте, у якій з наведених конструкцій залежне слово є неузгодженим означенням, а в якій – додатком.

1. Околичні вулиці степового райцентру були без хат і дерев – купи цегли, та глини, та уламків (М. Вінграновський). 2. Тут він сів і почав діставати з пазухи пачки перев'язаних грошей (М. Вінграновський). 3. А ти шукай – червону тіль каліни на чорних

водах – тінь її шукай, де жменька нас (В. Стус). 4. Звиклі до темряви сліпнуть від світла (А. Коваль). 5. Бажання вчитись було в нього ще змалку (М. Коцюбинський). 6. Радісним буремним громом спадають з неба блискавиці, Тарасові провісні птиці – слова шугають над Дніпром (В. Стус).

Вправа 3. Знайдіть у реченні прикладки та поясніть правила їхнього написання.

1. Уже дорослим я бачив у бабусі мої малюнки, малюнки дворічного художника-початківця (В. Сосюра). 2. І зветься та ріка Дніпро (В. Сосюра). 3. І це дівчина-звіроловка, переможниця страхіть усяких! Уперше йому було на віку таке, щоб на його мову дівчина заломлювала брови (І. Багряний). 4. Місто-жебрак... Жодних нових Будівель (І. Багряний). 5. Довкола палацу лежав пустир – смуга нічиєї землі (А. Сапковський). 6. А он же, он, у сутінку вишень – такий чорнявий хлопець-хорошень! (Л. Костенко). 7. Далі хлопець-школяр не знає, що писати (І. Багряний). 8. Димом-туманом в полтавській долині вересень ходить (М. Нагнибіда). 9. Проживав у нас довго собака Пірат (О. Довженко). 10. Ізнов прийшла весна-красуня (Л. Глібов).

Вправа 4. Підкресліть члени речення, визначте семантичні типи обставин.

1. У хвилини щастя люди не старіють (Д. Арсенич). 2. Вийшли з хати батько й мати в садок погуляти... (Т. Шевченко). 3. Всупереч тим віщуванням проходили грози (М. Рильський). 4. На околиці міста, в долині, виднівся серед квадратних ліп'янок пофарбований у зелений колір фасад будинку (Р. Іваничук). 5. Черниш зупинив коня і пішов до струмка напиться (Олесь Гончар). 6. Листок опалий мишею рудою через дорогу шаснув (Ю. Тихий). 7. І від добрих вчителів не всі добре вчаться (Ф. Прокопович). 8. Іван теж кував коня, шукав вина і потім поїхав доганяти своїх (Олесь Гончар). 9. Я й на хлібові сухім житиму в раю таким (Г. Сковорода). 10. Сад музикою сповнений по вінця (О. Підсуха).

Вправа 5. Запишіть речення, підкресліть граматичні основи. Після кожного речення в дужках вкажіть синтаксичну функцію інфінітива.

1. Я думаю про горде право підводити сонця з імлі (В. Коротич). 2. Пізнати й оцінити Довженка один чоловік, мабуть, не в змозі. 3. Вірші почав писати Андрій ще дитиною. 4. Бути оригінальним – необхідне й законне бажання кожного митця (Із тв. Д. Павличка). 5. Ще виблискує сніг на вершинах стрімких – мов зима відпочити спинилась на них (М. Ткач). 6. Ішла швидко, дивлячись під ноги, ніби боялася спіткнутись (О. Гончар). 7. Пріська наказувала чоловікові солі купити (Панас Мирний). 8. Боротись з серцем – теж відвага (М. Стельмах).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Vrnо : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL : https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Киево-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 31–39. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 63–66.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Односкладні і неповні речення. Еквіваленти речення

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

**Тема 9–10. Односкладні речення. Повні та неповні речення.
Еквіваленти речення**

1. Проблема односкладного речення у сучасному мовознавстві.
2. Означено-особові речення.
3. Неозначено-особові речення.
4. Узагальнено-особові речення.

5. Безособові речення.

6. Інфінітивні речення.

7. Різновиди номінативних речень. Номінативні, вокативні та генітивні речення.

8. Повні та неповні речення в системі синтаксичних одиниць. Еволюція поглядів лінгвістів на неповні речення. Умови вживання неповних речень.

9. Двоскладні й односкладні неповні речення: контекстуальні, ситуативні та еліптичні. Особливості пунктуації в неповних реченнях.

10. Поняття про еквіваленти речення. Слова-речення, їхні типи за значенням і функціями та особливості функційного навантаження.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Підкресліть головні члени речення, знайдіть означено-особові односкладні речення, схарактеризуйте морфологічне вираження їхнього головного члена.

1. Тихе батьківське поле за поліським селом розляглося. Все чекає когось, не діждеться когось (*М. Сингаївський*). 2. Прощаючись, поклянемося честю ніколи і ні в чому не зраджувати своїй землі, як добрі діти не зраджують свою матір (*Ф. Роговий*). 3. І всі ми вірили, що своїми руками розіб'ємо скалу, роздробимо граніт (*І. Франко*). 4. Плекаймо в серці кожне гроно, прозоре диво калинове (*Д. Білоус*). 5. Нічого не хочу знати про твої особисті справи (*І. Драч*). 6. Може, на зорі літатимеш сині? (*А. Пригара*). 7. О слово! Будь мечем моїм. Ні, сонцем стань! Вгорі спинися, осяй мій край і розлетися дощами судними над ним (*Олександр Олесь*). 8. Вечірнє сонце, дякую за день! (*Л. Костенко*).

Вправа 2. Підкресліть головні члени речення, знайдіть неозначено-особові односкладні речення, схарактеризуйте морфологічне вираження їхнього головного члена.

1. Нам наказують зайняти висоту (*І. Кочерга*). 2. ...Живуть тут хлопці-смаглюки й дівчата смаглявки. Десь працюють, десь вчаться, зникають на цілий день і лише надвечір повертаються на свою Веселу (*Олесь Гончар*). 3. Село неначе погоріло, неначе люди подуріли, німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть (*Т. Шевченко*). 4. Ще далеко до Різдва починали готуватися до цього великого зимового свята (*С. Килимник*). 5. Тебе не питають... (*В. Кучер*). 6. Цінять його на

службі, це правда (*Олесь Гончар*). 7. Але з ним не хотіли говорити й відмахувалися від нього рукою (*Г. Хоткевич*). 8. Мене везуть у царство трав, річок і таємничих озер (*О. Довженко*).

Вправа 3. Підкресліть головні члени речення, знайдіть узагальнено-особові односкладні речення, схарактеризуйте морфологічне вираження їхнього головного члена.

1. Від сміху меншає лихо (*Народ. тв.*). 2. Розуму за гроші не купиш (*Народ. тв.*). 3. Швидко робить, та переробляє довго (*Народ. тв.*). 4. Чистим зерном сійте поле, вродить хліб як море (*Народ. тв.*). 5. Не знайшовши броду, не лізь у воду (*Народ. тв.*). 6. Що маємо – не дбаємо, а втративши – плачем (*Народ. тв.*). 7. Просвердлюють дірку у корі свердлом, у ту дірку вставляють очеретину, й сік стікає по очеретині в підставлену посудину (*О. Воропай*). 8. Трапляється так, що сидиш поміж інших, наче й друзі, але нічого спільного з ними не маєш (*Я. Мельник*).

Вправа 4. Підкресліть головні члени речення, знайдіть безособові та інфінітивні односкладні речення, схарактеризуйте морфологічне вираження їхнього головного члена.

1. Душа моя – пустка холодна й німа... Нічого в тій пустці самотній нема... (*Олександр Олесь*). 2. Раптом теплим сяйвом щось їй бризнуло з очей (*Павло Тичина*). 3. А часто хочеться закрити очі кляті, забути все і в затишку глухим кубельце звити, завести свій дім, щасливим бути, як дурак на святі (*В. Симоненко*). 4. Вночі захурделило, завіяло, і все село замело снігом (*А. Бондарчук*). 5. Покласти б голову в коліна... Відчути б руку на чолі... (*В. Еллан-Блакитний*). 6. У тихому морі темніє (*Леся Українка*). 7. В голові гуло й гриміло куди дужче (*Ю. Смолич*). 8. На Колімі запахло чебрецем, і руто-м'ятою, і кропивою (*В. Стус*). 9. У дворі не видно було нікого (*П. Панч*). 10. Роботящим умам, роботящим рукам перелогі орать (*Т. Шевченко*).

Вправа 5. Визначте типи неповних речень (контекстуальне, ситуативне та еліптичне), відновіть пропущений член речення. Поясніть написання тире.

1. ...А ти згубила діадему, яку знайшла колись в мені (*Олександр Олесь*). 2. Ну, побачимо, чия перемога буде. Я думаю, що

кінець кінцем буде моя (В. Винниченко). 3. Ластівка повертається до свого гнізда, людина – додому (Народ. тв.). 4. Своєю помстою ви дасте одній людині біль, а другій – надзвичайне щастя (В. Винниченко). 5. Тихо прочинились двері... Із-за них виглянула кругловида акушерка. Усміхаючись, шепнула: – Син... (А. М'ястківський). 6. В одній кишені смеркає, а в другій світає ((Народ. тв.). 7. – А куди ж ти мандруєш, парубче? – Додому (С. Васильченко). 8. Край села – чепурненька, нова, бідна хатка в маленькому подвір'ї... (С. Васильченко). 9. Тепер ми знову над морем, і знову наші очі бродять по синій пустелі... (М. Коцюбинський). 10. Ніхто до нас, і ми ні до кого (С. Васильченко).

Вправа 6. *Випишіть еквіваленти речення, вкажіть їхній тип, функцію і семантику.*

1. – Чули, серце, скоро землю нам мають давати. – Аякже, Маланю, чула. Аякже. 2. Але Дмитрик випрочується з обіймів і кидається далі. Він усе зрозумів, і страшна безнадійність обняла йому серце. – Матінко моя!.. – кричить він. – Матінко!.. 3. На добраніч, ниви і поля. 4. Заходить [пан] у чорну пекарню, пхає рукою двері й кричить: – Марино! – Нікого. – Олено! (Із тв. М. Коцюбинського). 5. – Ви бували серед смерек узимку, в день сонячний? – Ні (Олесь Гончар). 6. Микита тоді дуже стиснув їх руки і кинув пошепки: – Цить! Ще почують... 7. Так було кілька день. Од середи до суботи. А в суботу... (А. Головка). 8. Гайсин злякано закліпав очима: – Я нічого не знаю. Я... Мене... (П. Панч).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf

2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 40–48. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>

3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 67–70.

4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.

5. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема 11–12. Структурна схема простого речення. Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення

1. Поняття про структурну схему речення. Принципи побудови структурних схем простого речення.

2. Різне тлумачення мінімального зв'язку як граматично достатнього і як граматично та інформативно достатнього.

3. Поняття про просте речення, ускладнене однорідними членами.

4. Однорідні і неоднорідні означення.

5. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення.

6. Пунктуація у реченнях з однорідними членами.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Визначте предикативний та номінативний мінімуми речень. Запишіть структурні схеми кожного з них.*

1. Вечір мелодію вів невисоку (А. Малишко). 2. Всі четверо склали немов родину (М. Коцюбинський). 3. Тобі складаю я поклін (М. Зеров). 4. Зінько приніс ласощі (Б. Грінченко). 5. Я зійшов з човна (О. Копиленко). 6. Раптом він згадав про принесену їжу (В. Підмогильний). 7. На сірий камінь – сірий дощ... (Д. Павличко). 8. Дробот почервонів од свого довгого запитання (О. Довженко). 9. Три білих з червоними краплями півонії стояли у вазі (Галина Пагутяк). 10. Життю – ні кінця, ні начала (Б. Олійник).

Вправа 2. *Утворіть двоскладні речення, у яких наведені слова виступали б то в ролі підмета, то другорядного члена речення.*

Майбутнє, приймальня, жовтий, черговий, цить, порадити, мрія, або, геть, гість, важко, разом.

Вправа 3. *Підкресліть однорідні члени речення. Визначте, які смислові відношення існують між ними і якими засобами вони виражені.*

1. А вечір, мов чарівне решето, сіє і сіє звідусіль то перші шматки пісень, то жіноче цокотіння, то парубочий перегук, то запізнїлий скрегіт жорен, то рев худоби, то рипіння санок, то поскрипування промерзлих дерев (М. Стельмах). 2. День ні хмарний, ні сонячний, не золотий, а якийсь ніби срібний (І. Нечуй-Левицький). 3. Над річкою стояла тиша, тільки коли-не-коли в лісі диркотів на сухому довгому сучку дятел – чи то кликав самицю, чи то бавився, скупаний сонцем, – густо гули оси, що поселилися торік у старих вербових дуплах над самою водою (Гр. Тютюнник). 4. Здавалося, не десятки людей співало ту пісню, а одна многогласа душа (Гр. Тютюнник). 5. І хоч цвіту не мають смереки, та не хилять верхів'я на діл, а в морози пекучі і в спеки простягають гілля в небосхил (Г. Чупринка). 6. Край гаю чорніє один на поляні змарнілий, потрухлий, обрубаний пень; йому вже не шкодять вітри-урагани, йому вже байдуже, чи нічка, чи день (Г. Чупринка). 7. Не помилися на межі добра і зла в годину грізну, не проміняй свою Вітчизну на землі пишні та чужі (М. Луків). 8. По хуторах і пасіках, по байраках і долинах ні на хвилину не затихав спів (В. Шевчук).

Вправа 4. У наведених реченнях підкресліть узагальнювальні слова при однорідних членах речення. Поясніть, якими частинами мови вони виражені. Поставте пропущені розділові знаки.

1. Все зберегла моя уява ті ночі зоряні, ті дні (В. Сосюра). 2. Навіть великі птахи – чи сичі, чи мартини, чи гайвороння, сполохані людськими кроками, злітали з тих заростів важко, з гучним лопотанням крил, борсаючись у плетиві гілля і хмелю (О. Турянський). 3. Ах, як усього багато неба, сонця, веселої зелені (М. Коцюбинський). 4. Тут до нас ніхто не прийде: ні дитина, ні жінка, ні батько, ні мати... (В. Шкляр). 5. А наше – все круг нас і води, й дерева, і переплески хвиль, і вогкість лісова, і хмари з синьої прозорчастої криги (М. Рильський). 6. Так, страчений та незломлений світ Русалій згодом відомстить темним за все: і за власну смерть, і за твою теж... (Дара Корній). 7. Найменший шерхіт, луск гіллячки, шум пташиного рила, цокіт копит все резонувало тут надзвичайно лунко, чисто і повноголосно (Олесь Гончар). 8. Усе і дзвінке повітря і дзвінкі гори, ліси починало, здавалось, від кожного слова бриніти, як грандіозна мембрана (Олесь Гончар).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 49–70. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 73–81.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.
6. Синтаксис української мови : навч. комплекс / уклад. О. В. Дуденко. Умань : Візаві, 2015. 208 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3389>
7. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема 13. Відокремлені члени речення. Звертання. Аналіз простого речення

1. Відокремлення прикладок. Відокремлення узгоджених означень і прикладок. Відокремлення неузгоджених означень.
2. Відокремлення обставин і додатків. Уточнювальні члени речення.
3. Вставні компоненти. Типи вставних компонентів за будовою і значенням. Речення, ускладнені вставними і вставленими конструкціями.
4. Звертання. Засоби і способи їхнього вираження. Прості речення, ускладнені звертаннями.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Знайдіть ускладнені речення, визначте засоби ускладнення (однорідність, відокремлення, вставність, звертання).

1. Хмара сповзла за річку і зупинилася там, розгорнувши над лісом велетенські вороні крила (Гр. Тютюнник).
2. Сумними довгими

ключами летять у вирій журавлі, прощаючись надовго з нами своїм «кру-кру!», а на межі хитається сухе будяччя, стрясає краплі дощові, і здалеку здається, наче й воно також за літом плаче (*Б. Ленкий*). 3. Година стояла, як у бабине літо. З-за садка крізь голе віття жовто сяяло сонце, пахло ще не підопріле росяне листя; холодне після вчорашнього приморозку, воно лежало попід кожним деревом пухкими купами, а з поля тягло духом ріллі та осінньої стерні (*Гр. Тютюнник*). 4. Привіт тобі, зелений саду, що в затишку колись ховав моє життя, мою відряду і тихо думи навівав (*Олександр Олесь*). 5. Микола (так звали його) все більше по наймах у містах жив (*Б. Грінченко*). 6. Якою мовою ти плачеш і смієшся? (*Л. Таран*). 7. Не знаючи броду, не лізь у воду (*Народ. тв.*). 8. Благословенна будь, моя незаймана дівице Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим (*О. Довженко*).

Вправа 2. У наведених реченнях знайдіть відокремлені узгоджені й неузгоджені означення, з'ясуйте умови їхнього відокремлення. Поясніть розділові знаки.

1. Рука, засмагла від роботи, нам сіє благодатний мир (*М. Рильський*). 2. Надворі вже стояла ніч, тиха й морозна (*М. Старицький*). 3. З новим роком побажаю я нам долі тихої, погожої та роботящої (*М. Коцюбинський*). 4. Місяць, немов зацікавлений нами, підліз трошки вгору (*В. Винниченко*). 5. Дух пилково-золотий – понад Україною, золотий, аж густий, з молодою піною (*Л. Горлач*). 6. На київських вулицях шумних каштани давно одцвіли (*М. Рильський*). 7. Досвітні огні, переможні, урочі, прорізали темряву ночі (*Леся Українка*). 8. Покинута людьми на довгі дні, дорога помирає в бур'яні (*Д. Павличко*). 9. Омиті росами квітки розтулюють повіки (*В. Сосюра*). 10. Розп'ята тобою і зранена, все винесу, окрім розлуки (*А. Листопад*). 11. Вона, зігнута і бліда, стріла його переляканими і сердитими очима (*М. Коцюбинський*). 12. У сатиновій сорочці, у полотняних штанах, він прийшов сюди першим з дружиною і дітьми (*А. Шиян*). 13. Якесь незвичне, незрозуміле почуття... пройняло Катрю і виповнило серце їй невиразним бажанням – розповісти йому, пожалітися (*А. Головка*). 14. Тільки одна дощана буда, трохи пониже, в невирубаним саду, мала вид живий і принадний (*І. Франко*).

Вправа 3. *Перепишіть речення, підкресліть відокремлені приклади, схарактеризуйте умови їхнього відокремлення. Поясніть розділові знаки.*

1. Вони дзвінкі, мої думки сумні (*Леся Українка*). 2. Оптимістка за характером, Соломія знала лише один спосіб перемогти – зробити краще (*В. Врублевська*). 3. Це пан отаман, Максим Кривоніс, а це Остап – його товариш (*П. Панч*). 4. У кузні Василь Кир, чорний таранкуватий чоловік років сорока, бив молотком розпечену залізку (*Г. Тютюнник*). 5. Павло Антонович Радюк з своєю молодою жінкою Галеєю налагодилися їхати до Києва (*І. Нечуй-Левицький*). 6. Сивочола дитина – жду чудес восени (*П. Перебийніс*). 7. Верига, як рядовий козак, не був закликаний на козацьку раду (*П. Панч*). 8. Якось сидимо ми з бабусею вдвох у садку: бабуся як спеціаліст по промисловості пір'я дере (*Остап Вишня*). 9. Щасливиця, я маю трохи неба і дві сосни в туманному вікні (*Л. Костенко*). 10. Солов'ї, ці невтомні співці весни і кохання, заливисто перетьохкуються у вербах (*Олесь Гончар*).

Вправа 4. *Знайдіть відокремлені обставини, з'ясуйте умови їхнього відокремлення. Поясніть розділові знаки.*

1. Цілий день, оминаючи села і плутаючи сліди, Євсей Головань правив тільки лісами (*М. Стельмах*). 2. Полями, скрадаючись, то там, то тут загойдалися присмерки (*М. Стельмах*). 3. І ми взялись не гаючись до діла (*Ю. Збанацький*). 4. Низько і ясно горіли зорі, ніби заплутавшись у гіллястих буках (*З. Тулуб*). 5. Вона не звикла сидіти склавши руки (*М. Рильський*). 6. Полки гетьмана прямували на Волинь, прагнучи вийти до кордонів раніше коронного війська (*Н. Рибак*). 7. Незважаючи на таку рань, було зовсім тепло (*О. Гончар*). 8. Лис Микита, обережно, лисячим звичаєм, виліз із нори (*І. Франко*). 9. Падаючи, сніжинки витанцьовували вальс (*Л. Костенко*). 10. Десь за селом, на гонах далеких, гасло сонце (*А. Головка*).

Вправа 5. *Перепишіть, знайдіть у реченнях відокремлені конструкції, з'ясуйте, які з них є вставними, а які – вставленими.*

1. А в серці – почував він – прокидалось щось невідоме, чудне (*Панас Мирний*). 2. Микола (так звали його) все більше по наймах у містах жив (*Б. Грінченко*). 3. Щастя, кажуть люди, перелітна птаха

(*М. Стельмах*). 4. Хутір Вишневий – двадцять п'ять хат – примостився в голому степу... (*Г. Тютюнник*). 5. Я з батьком – ще малий – у вітряному лісі ішов стежиною (казали ми: взабрид) (*М. Рильський*). 6. Мар'я дивилась на неї і – по очах видно – сумувала (*Панас Мирний*).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf

2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.

3. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.

4. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.

5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардащук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. *Складне речення. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема 14. *Складне речення. Сурядність і підрядність у складному реченні*

1. Змістова та інтонаційна єдність частин складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків тощо.

2. Сурядність і підрядність у складному реченні. Перехідні випадки між сурядністю і підрядністю, між простими і складними реченнями.

3. Шляхи утворення складного речення.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Проаналізуйте речення, визначте, зі скількох предикативних частин вони складаються. Схарактеризуйте засоби зв'язку між частинами речення (сполучники, інтонація, співвіднесеність видо-часових і способових форм предикатів, структурний паралелізм, неповнота однієї з предикативних частин; лексичні засоби: повторення того самого члена, вживання займенників, синонімів, антонімів, спільнокореневих слів).

1. Озиме пишно зеленіло, і лист у лузі гомонів (І. Манжура).
2. Довго вітер уперто віяв, але чомусь і він тепер, зазирнувши тобі під вії, у волоссі твоєму вмер (В. Симоненко). 3. Зорі крізь щілини в клуню дивились поглядом тихим, далеким, глибоким: холодно вночі усім самотнім. 4. Історія стоїть біля дороги Та й дивиться, хто їде по соші. 5. Безмірно жаль, що ніжність вже не в моді (З тв. Л. Костенко). 6. А ти трошки мене обійми, і я не змерзну (У. Самчук). 7. Чи взагалі пам'ятаєш свої обіцянки, чи тобі дорогі лише власні бажання? (П. Загребельний). 8. Я натовмився від екзотики, Від хитро вигаданих слів, – а на вербі срібляться котики, і став холодний посинів (М. Рильський). 9. Коли мені не допоможуть вірші, То вже не допоможуть лікарі (Д. Павличко). 10. Ніч запропонувала дивну забаву – змусила мільйон зірок шукати собі на землі люстерко (Люко Дашвар). 11. Любить він ночі холодні, протяті шурхотом, коли позіхають трамваї і тихо сичить неон (І. Драч). 12. Не знаю, зустрінемося де ми чи в пам'яті літа згорим. 13. З народом, який не рахує своїх мертвих, не рахується світ (З тв. О. Пахльовської). 14. Спішить за мною тепле літо, в якому пахнуть медом трави (Г. Чубач).

Вправа 2. Визначте тип складних речень. Чи можлива заміна сполучникових складних речень безсполучниковими? Назвіть засоби вираження сурядного та підрядного зв'язків.

1. Щоб мати доступ у дивний палац, ім'я якому дитинство, ми повинні перевтілюватися, ставати в якійсь мірі дитиною. Тільки за цієї умови нам буде доступна мудра влада над дитиною. Тільки за цієї умови діти не дивитимуться на нас як на істоти, що випадково потрапили в їхній палац, як на сторожів..., яким все одно, що робиться в дивному палаці – в дитинстві (В. Сухомлинський).

2. Геніальний французький етимолог Фабр пишався, що він здійснив свої епохальні спостереження над комахами, не умертвивши жодної. Фабр спостерігав їхні польоти, радощі і турботи. Уважно приглядався до комах, як вони бавилися в сонячному проміння, билися і гинули в боротьбі, добували їжу, будували схованки, робили запаси. Він не обурювався, а мудрим поглядом простежував могутні закони природи в їх ледь помітних проявах. Фабр був учителем початкової школи. Вихователю, будь Фабром дитячого світу! (Я. Корчак).

Вправа 3. У поданих реченнях визначте сполучні засоби. Яку роль виконують сполучні слова? Підкресліть співвідносні слова.

1. Я ніскільки не сумніваюсь у тому, що однією з причин загальної неуспішності, відставання багатьох учнів є вбога, примітивна мова в дитинстві й ранній юності – в роки, коли формується людина, коли утверджуються її пізнавальні і творчі можливості (К. Ушинський). 2. ...Який же дар дістали ті, що так дітей учити вміють? Мені здається, в скарбі тім любові найбільш дісталось їм (І. Франко). 3. Школа стає справжнім вогнищем культури тільки тоді, коли в ній панують чотири культу: культ родини, культ Батьківщини, культ матері, культ рідного слова (В. Сухомлинський). 4. Люди, які сидять перед нами за партами, стають вихованцями лише тоді, коли вони відчують, що вчитель, допомагаючи їм пізнати світ, не тільки викладає знання, а й натхненно обстоює ті ідеї, які висловлює (В. Сухомлинський).

Вправа 4. Утворіть від поданих частин складносурядне чи складнопідрядне речення. Назвіть засоби зв'язку.

1. Стиха повівав вітерець... 2. Учитель зайшов до класу... 3. У залі зібралось багато глядачів... 4. Скоро закінчиться навчальний рік... 5. Вітаю від щирого серця... 6. Надворі спекотно... 7. Дощить... 8. Хлопець помітно хвилювався... 9. На чорному полотні неба ліхтариком світився місяць... 10. Хочу дописати цю роботу... 11. Людина – це загадка... 12. Культура – це не кількість прочитаних книг... 13. Усе колись минає... 14. Ми самі обираємо друзів...

Вправа 5. Виділіть у тексті безсполучникові і сполучникові (складносурядні і складнопідрядні) речення та речення мішаного типу. Які з поданих речень можуть розглядатися як перехідні між складносурядними і складнопідрядними?

Уже присмерк обсіяв сніги ніжним рожево-блакитним пилком, коли я з борошном повертався в село. Позад мене крила вітряка перелопачували вітер і сніг, поперед мене в долині готувалися до весілля верби-наречені, а за ними ревним затуманеним оком дивилося небо. І от уже зникло це око, поголубіли верби, поголубіла дорога, крізь сніг туманом дихнула долина, а я собі йду та йду по самій середині раннього вечора. І легко йти моїм ногам по землі, і легко летіти моїм думкам по всіх світах... (М. Стельмах).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 81–84.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Форманова С. В., Хаценко Л. І., Романюк І. В. Розбіжності у вивченні синтаксису в школі й виші : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і переробл. Одеса : Середняк Т. К., 2018. 124 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема 15. Складносурядні речення. Їхня структура. Принципи класифікації складносурядних речень

1. Формальні та семантичні ознаки складносурядних речень.
2. Принципи класифікації складносурядних речень.

3. Сурядні сполучники як один із засобів вираження синтаксичних і змістових відношень між компонентами складносурядного речення.

4. Складносурядні речення відкритої та закритої структур.

5. Особливості пунктуації на межі частин складносурядного речення.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Випишіть спочатку складносурядні речення, а потім прості ускладнені. Поясніть різницю між ними.*

1. Багрянні смуги на обрії тугішали, звужуючись, і були схожі на лаз у той задушливий день (Є. Гуцало). 2. Лиш небо гуде неокрає та сім'я журавлина на крилах весну підіймає (А. Малишко). 3. Поля озвалися передзвоном колосся, а луги бриніли квітами (А. Пашкевич). 4. Правдивим будь – але не всім ти відкривайся. Хоробрим будь – але на техніку зважай (П. Тичина). 5. Він не тільки не скрекотів, не бився об землю, а й не просив прощення чи помилування (В. Земляк). 6. Не тільки тужна пісня лилася із змученої душі матері, а й пропікали сльози гарячі сліди на її обличчі (Г. Тютюнник). 7. То іволга у пісні їх дзвенить, то хлопчик, друзів кличучи, свистить... (М. Рильський). 8. Синє море звірюкою то стогне, то виє (Т. Шевченко). 9. Нема в нього ні оселі, ні саду, ні ставу (Т. Шевченко). 10. І сну нема, і спокою немає (В. Симоненко).

Вправа 2. *Запишіть складносурядні речення з єднальними та приєднувальними сполучниками. Визначте їхню структуру (відкрита чи закрита), засоби зв'язку й різновиди семантико-синтаксичних відношень між частинами.*

1. Земля тремтить у млості і ронить пелюстки, і невідомі гості злітаються в садки (М. Рильський). 2. Від лісу тягло свіжим настоєм живиці та долітали лункі удари сокири (Ю. Збанацький). 3. Ні струна не задзвенить, ні пісні не звучать ... (Ю. Федькович). 4. І труба не куриться, і у дворі ніхто не шастається (Г. Квітка-Основ'яненко). 5. Хитнулись [тополі] утретє – й картини минулих часів попливли перед очима (Дніпрова Чайка). 6. Пройшов дощ, і дерева заясніли під сонцем (У. Самчук). 7. Зумійте жити – і будете живі (І. Франко). 8. Чужих два слова в пісні буде – і пісня вся тоді чужа! (Д. Павличко). 9. Зоставатися ночувати тут було небезпечно, і ми порішили зараз же

покинути сей ненадійний захисток (*Олег Ольжич*). 10. Від Білогір'я долинали солов'їні щебети, і від того ще більше нило його серце (*І. Цюпа*). 11. Не за цим він цілий місяць куриє пилюгою, та й не про нього йдеться нині (*П. Панч*). 12. А в головах ворон кряче, а в ніженьках коник плаче (*Народ. тв.*).

Вправа 3. *Запишіть складносурядні речення із зіставно-протиставними сполучниками. Визначте їхню структуру (відкрита чи закрита), засоби зв'язку.*

1. Привчав мене батько трудитись до поту, а мати – любити пісні (*П. Воронько*). 2. Був собі дід та баба, та не було в них дітей (*Народ. тв.*). 3. Ти смієшся, а я плачу, мій великий друже (*Т. Шевченко*). 4. Жах у її очах змінився подивом, а подив – радістю (*Ю. Мушкетик*). 5. Зорі ті ж самі, одначе світ інакший (*О. Пахльовська*). 6. Вітру на морі не було, проте клеkotів сильний прибий (*М. Ткач*). 7. Не оралось наше поле ясними плугами, а оралось наше поле гострими шаблями (*М. Стельмах*). 8. Тебе зачинили за ґрати, а твоє слово ходить по світу (*М. Коцюбинський*). 9. На гору досягнути нелегко, зате з гори зручніше боротися (*Леся Українка*). 10. Біжіть мерщій, а то весь [виноград ваш] вирубають і сплять (*М. Коцюбинський*). 11. То не темно-червоні вишні поміж зеленим листом, омиті світанковою росою, виграють у веселкових барвах, а мамина радість квітне над землею у блакитно-золотавому серпанку (*Я. Гоян*).

Вправа 4. *Запишіть складносурядні речення з розділовими та градаційними сполучниками. Визначіть їх структуру (відкрита чи закрита), засоби зв'язку й різновиди семантико-синтаксичних відношень між частинами.*

1. То мучилась душа від самоти, то серце біль почав жалом пекти (*М. Бажан*). 2. Часом у блакитній вишині пропливала біла хмара або пролітала пташина (*А. Шиян*). 3. Ота зустріч просто-напросто приверзлася, або вона йому наснилась в страхітливім сні (*А. Дімаров*). 4. Немов хвiртка скрипнула, чи клямка брязнула (*М. Коцюбинський*). 5. Не то осінні води шуміли, збігаючи в Дунай, не то вітер бився в заломах провалля (*М. Коцюбинський*). 6. Чи то настане нічка темна, чи то веселий день шумить (*Л. Глібов*). 7. Чи дорогу тобі, може, хтось перебіг, чи тебе забрали вітри норовисті?

(М. Ткач). 8. Під неділю або Чіпка в Грицька з матір'ю, або Грицько в Чіпки з Мотрею (Панас Мирний). 9. Не тільки Галя бачила те сине диво, але й стара не відводила від нього очей (В. Шевчук). 10. У Київській Русі тризуб стає не тільки великокнязівським знаком на срібних монетах, а й ним мічена також цегла Десятинної церкви в Києві, плити Успенської церкви у Володимирі-Волинському, зведеної другої половини XI століття (З журналу).

Вправа 5. *Складіть речення, доповнюючи предикативні частини так, щоб в одному випадку утворилася складносурядна конструкція відкритої, а іншому – закритої структури.*

1. Стиха повівав вітерець... 2. Учитель зайшов до класу... 3. У залі зібралось багато глядачів... 4. Скоро закінчиться навчальний рік... 5. Вітаю від щирого серця... 6. Надворі спекотно... 7. Дощить... 8. Хлопець помітно хвилювався... 9. На чорному полотні неба ліхтариком світився місяць... 10. Хочу дописати цю роботу... 11. Людина – це загадка... 12. Культура – це не кількість прочитаних книг...

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf

2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 73–78. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>

3. Масицька Т. Є. Система семантико-синтаксичних взаємозалежностей у складносурядних реченнях із семантичними сполучниками. *Теорія лінгвістичних парадигм* : кол. монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 500 с.

4. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 81–84.

5. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.

6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. *Поняття про складнопідрядне речення*

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема 16–17. *Складнопідрядне речення. Основні принципи класифікації складнопідрядних речень*

1. Синтаксичне значення термінів «головна частина» і «підрядна частина». Вказівні слова в головній частині.

2. Співвідношення форм дієслів-присудків головної та підрядної частини як синтаксична ознака складнопідрядного речення.

3. Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні, їхня синонімічність й омонімічність.

4. Місце підрядної й головної частини у складному реченні.

5. Логіко-граматична класифікація складнопідрядних речень.

6. Формально-граматична класифікація складнопідрядних речень.

7. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень.

8. Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Проаналізуйте засоби зв'язку між частинами складнопідрядних речень. Установіть сполучники і сполучні слова.*

1. Дівчина співала стиха та виразно про того сироту-наймита, що не має в світі роду (*С. Васильченко*). 2. У княжий табір вісник вість приніс, що меч тевтона над Волиню звис (*М. Бажан*). 3. Життя – це оббирання з реп'яхів, що пазурами уп'ялися в душу (*Л. Костенко*). 4. Моя душа ніколи не забуде того дарунка, що весна дала (*Леся Українка*). 5. У серце увійде лиш те, що йде від серця (*Ж.-Ж. Руссо*). 6. Він говорив, що треба працювати серцем (*О. Довженко*). 7. І Дніпро шепоче, що уже весна (*Л. Дмитерко*). 8. І зацвітуть червоні маки на тих столочених полях, де люди, вбиті в час атаки, довіку житимуть в піснях (*Л. Дмитерко*).

Вправа 2. *Визначте, в яких реченнях слово **що** є сполучником, а в яких – сполучним словом.*

1. Не сумуй, моя тополе, що дощ, не сумуй посеред поля уночі (Т. Петровська). 2. Ми працюю любимо, що в творчість перейшла (М. Рильський). 3. Могутні дуби, що густою лавою стояли понад озером, повилися густими тінями (С. Васильченко). 4. Треба показати, пояснити, що світ наш не замерзає і не згасає (О. Довженко).

Вправа 3. *Замініть виділений сполучник (сполучне слово) будь-яким іншим, що підходить за змістом.*

1. Я пам'ятаю, як урочисто проводжали в поле плугатарів з раннім плугом (М. Стельмах). 2. Земля прекрасна, тому що на ній живуть дзвінкоголосі малюки (Ю. Бедзик). 3. Я захопив корзину, почимчикував у кінець городу, де сріблилася розлога, гілляста верба (В. Дрозд). 4. Над ставком, над садками миготіло, грало, лилося хвилями золоте марево, неначе на повітрі ворушилися якісь пасма тонких золотих ниточок (І. Нечуй-Левицький). 5. Коли б сталась перемога, то це було б лише від Бога! (Олександр Олесь). 6. Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина (Т. Шевченко).

Вправа 4. *Проаналізуйте складнопідрядні речення за формально-граматичною класифікацією: з'ясуйте, в яких випадках підрядні частини приєднуються до головної сполучником, а в яких – сполучним словом.*

1. Не поливай бур'ян у надії, що він перетвориться на троянду (В. Брюгген). 2. Тямущі мовили, що рід русичів походить од полян (Р. Іванченко). 3. Великі дерева шануй, Що плід дають і в спеку тінь (І. Франко). 4. Немає сили, що брати не зборють, коли в довічній дружбі стануть поряд (В. Мисик). 5. І осокір із явором говорить Про те, що не міліє джерело (Б. Мозальський). 6. Коли сонечко пригріє, Потечуть струмки (Олександр Олесь). 7. Людина відчуває свою слабкість тоді, коли її покидають надії (Б. Харчук). 8. Музика – журкіт води, що струменить у фонтанах (Олесь Гончар).

Вправа 5. *Проаналізуйте подані складнопідрядні речення за логіко-граматичною класифікацією.*

1. Тим часом зірветься з досади якесь образливе слово, про що потім жалкуєш (З часопису). 2. Навіть тоді, коли людина згорить, совість людини продовжує жити (М. Вінграновський). 3. Чи Україні ти син, її вірна опора, коли отчих сивин не помітив у горі?

(В. Василяшко). 4. Чуєш, ненько моя, вічна пісня та, що з дитинства несучи через всі літа! (М. Ткач). 5. Чому судилося, те і сталося (Г. Гордасевич). 6. А неба тут було так багато, що очі тонули у ній, як у морі (М. Коцюбинський). 7. Світ, на який дивишся через вимиті вікна, прекрасний (Р. Коваль). 8. Знай, що люди – самі причина усіх своїх страждань (Піфагор).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 79–88. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 84–89.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Форманова С. В., Хаценко Л. І., Романюк І. В. Розбіжності у вивченні синтаксису в школі й виші : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і переробл. Одеса : Середняк Т. К., 2018. 124 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12

Тема 18. *Складнопідрядні речення нерозчленованої структури*

1. Складнопідрядні речення з підрядними займенниково-співвідносними.
2. Складнопідрядні речення з підрядними присубстантивними.
3. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.
4. Формальні й семантичні принципи вирішення типів складнопідрядних речень нерозчленованої структури.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Випишіть присубстантивні (означальні) складнопідрядні речення. З'ясуйте, які сполучні засоби*

використовуються для приєднання присубстантивної частини до головної.

1. Аж на третьому ярусі тієї страшної схованки, що широким коридором перенизувалась на дві половини, по обидва боки були пророблені невеличкі комірочки (*Панас Мирний*). 2. Слово, чому ти не твердая криця, що серед бою так ясно іскриться? (*Леся Українка*). 3. Будь мені як королева з казки, що заснула серед срібних рож (*Б. Лепкий*). 4. Бачу за морями золоті дороги, де припав до неба синьоокий степ... (*В. Сосюра*). 5. Сонце ховалось за межигірський бір, котрий од того став ще чорніший (*І. Нечуй-Левицький*). 6. Співають чабани, і пахне чебрецем. І юний ватажок, чий зір такий безсонний, неначе умочив в огонь своє лице... (*В. Сосюра*). 7. Вам страшно тої огняної хвилі, коли з мільйонів серць, мов божий грім, закута правда бурхне і застилі шкарлущі світу розірве на нім! (*І. Франко*). 8. Чи вдячний нащадок згадає той час, як всі ми вставали з неволі, як довго гнітили та мучили нас на ріднім занедбанім полі? (*Г. Чупринка*). 9. Є ланцюги, що їх не можна рвать, немов у тілі вен або артерій (*М. Рильський*). 10. Мені примарилася повінь, котру я запам'ятав ще змалечку (*Гр. Тютюнник*).

Вправа 2. *Замініть речення, ускладнене означенням (дісприкметниковим зворотом або іншим словосполученням), на субстантивно-означальні складнопідрядні речення. Поясніть, у якому відмінку ставиться сполучне слово.*

1. Стежкою, давно протоптаною в ліску, можна пройти до шляху. 2. Ледве жевріючий кимось залишений на узбіччі вогонь ми залили водою. 3. У тому дворі, зарослому бур'яном, видно, давно ніхто не жив. 4. Дівчина, закосичена, з вінком на голові, стояла задумана, аж наче стривожена. 5. Той дим, вертлявий якийсь, при землі, гірчив у горлі.

Вправа 3. *Запишіть з'ясувальні складнопідрядні речення. Поясніть, до яких слів відноситься з'ясувальна частина, якими сполучниками і сполучними словами приєднується.*

1. Мене вже не раз питали, чому не назад іду, не від фронту, а слідом. 2. А згодом я переконався, що дід казав правду. 3. Мені спочатку навіть здалося, що кружляю на одному місці. 4. Я зі страхом

відчуваю, як десь глибоко в душі зв'язується й росте вже знайомий, звіданий мною мулкий сум. 5. Я вже давно помітив, що дорослі люблять розказувати мені свої гризоти і всякі незлагоди – наче сміття у драний кошик висипали, зовсім не турбуючись, навіщо мені все те знати. 6. Я намагався уявити собі, які в собаки очі, коли вона вис. 7. Климко-бо із вдячності до неї [тітки] розказав, звідки, чому і як пішов сюди (З тв. Є. Гуцала).

Вправа 4. *Визначте типи займенниково-співвідносних речень. З'ясуйте синтаксичну роль у них вказівних і відносних займенників.*

1. А хто грає, того знають і дякують люди... (Т. Шевченко).
2. Всі, у кого серце вірне, сонцю нашої весни, сійте зерно, гей! добірне в нерозмежені лани! (М. Рильський).
3. Все, що йти нам заважає, зумій одкинути в бою (В. Сосюра).
4. Сергій – із тих, що виконати годні призначення і рішення своє (М. Бажан).
5. Яка про машину турбота, така з неї й робота (Народ. тв.).
6. А хто стрічався на шляху зо мною, того я щирим серденьком вітала (Леся Українка).
7. Навіть того, чиє життя минає в небі, цей степ вражає своїм безмежжям, блиском, сліпучістю (Олесь Гончар).
8. Море зелене-зелене, таке, яким ще я не бачив його ніколи (Ю. Збанацький).
9. Те, що було, минулося і знову не буде (Т. Шевченко).
10. Все, чим образили поета, акумулюється в слова (Л. Костенко).

Вправа 5. *Схарактеризуйте складнопідрядні речення. З'ясуйте засоби вираження семантико-синтаксичних відношень у реченнях цього типу.*

1. Увага до нього була настільки велика, що Дорош почуває себе дуже незручно і ще нижче схиляє голову (Гр. Тютюнник).
2. І навоювався стільки, що не на одну людську долю вистачило б (Є. Гуцало).
3. Земле моя, земле, я люблю тебе, так люблю, що слъози мій туманять зір... (В. Сосюра).
4. Скільки міг, стільки допоміг (Народ. тв.).
5. Не стільки набувся, скільки нагнувся (Народ. тв.).
6. І знову люди так починають перехитуватись од сміху, що мельнику доводиться крикнути на них (М. Стельмах).

Література:

1. Герман В. В. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис : навч.-метод. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 275 с.
2. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
3. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000747>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13

Тема 19. *Складнопідрядні речення розчленованої структури*

1. Різновиди складнопідрядних речень з підрядними обставинними.
2. Складнопідрядні речення з підрядними супровідними.
3. Складнопідрядні речення з кількома підрядними.
4. Супідрядність (однорідна й неоднорідна) та послідовна підрядність.
5. Аналіз складнопідрядних речень.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Розмежуйте речення розчленованої та нерозчленованої структури. З'ясуйте, якими сполучними засобами виражаються в них семантико-синтаксичні відношення.*

1. Чи варто й жити було б, щоб стати лише гравієм, сірим намулом на полях історії... (*Олесь Гончар*). 2. Там, де зорі сяють з-за гори, над водою гнуться явори (*А. Малишко*). 3. Де котиться між голубих лугів хмарина ніжна з білими плечима, я продаю сонця – оранжеві, тугі, з тривожними музичними очима (*І. Драч*). 4. Буду

дихати, падать, рости й воювать до загину, бо великий наш гнів, бо дорога рівнішою є. Я візьму твого [Україно] смутку і горя важку половину у розтерзане, горде, нескорене серце моє! (А. Малишко).
5. Отут, де стрічалися ми, оглянься, спинися на мить (Г. Чубач).
6. Під місяцем, скільки оком вихопиш, стояли похилені, куди їх вітер похилив, перестиглі хліба (М. Стельмах).

Вправа 2. *Запишіть обставинні складнопідрядні речення. З'ясуйте особливості їхньої будови, схарактеризуйте семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами та засоби їхнього вираження.*

1. Всього кілька днів минуло, як прилетіли лелеки, бузьки, бусли, чорногузи... 2. Коли я була мала, то читала казку про підступного брата Березня й про довірливого Квітня. 3. Я уже знаю у собі цю готовність прощати, бо важче вимагати відповідальності, важче ламати чужу волю, важче втрачати друзів, важче – непростення, аніж прощення. 4. А зараз, щоб вибратися з дачі, треба було взуватися у високі, аж попід пах, чоботи, тицяти перед собою довгою грубою палицею, намацуючи дорогу у густій, холодній дніпровській воді. 5. Машину залишити вони не наважувалися, хоча й порятувати її ніяк не змогли б, якщо вода ще дужче підніметься угору. Дача, де вони жили, була в кращому становищі, ніж решта, бо стояла на височенькому пагорбі, й звідтіля можна було сягнути оком до Дніпра... 6. Якби знаття, то принаймні не брали б машину, – сказав Денис, тягнучи за собою в кімнату чорні мокрі сліди (З тв. Н. Бічуї).

Вправа 3. *З'ясуйте особливості складнопідрядних речень з часовими відношеннями та якими сполучниками і сполучними словами вони виражаються.*

1. Не буде щастя ні мені, ні люду, доки на світі нещаслива буде хоча б одна людина роботяща (М. Вінграновський). 2. А поки сонячна дорога ранковим полем мерехтить, я вчусь у тебе, молодого, цей світ незатишний любить (Г. Чубач). 3. Відколи пам'ятаю себе, я люблю вітряки, люблю посвисти їхніх крил, гудіння млинових жорен, і присвист, і зітхання ковша (М. Стельмах). 4. Скидаю шинель, щоб не перегрітися у теплі, доки Василь одягнеться (Гр. Тютюнник). 5. Як я умру, на світі запалає покинутий вогонь моїх пісень і стримуваний племін засіяє, вночі запалений, горітиме удень (Леся Українка).

6. Як рука натрапить на ту струну, що ствердла від мовчання, шарпни струну безжально, потужно і брязни в неї (*Леся Українка*). 7. Будеш, батьку, панувати, поки живуть люди; поки сонце з неба сяє, тебе не забудуть! (*Т. Шевченко*). 8. Як тільки ударить перший промінь сонця в мури, вони спалахнуть золотим пожаром (*Леся Українка*).

Вправа 4. Проаналізуйте складнопідрядні речення з кількома підрядними. З'ясуйте, в яких із наведених речень наявні: послідовна підрядність, однорідна супідрядність та неоднорідна супідрядність. Подайте схему кожного з аналізованих речень.

1. Мені здається, що наші душі злилися так, що ми самі не знаєм, де починається твоя і де кінчається моя (*Олександр Олесь*). 2. Я руку подаю через моря і гори усім, хто камінь б'є, хто землю ревно оре, хто вугіль добува і зеленить поля, усім, чиїм трудом овіяна земля (*М. Рильський*). 3. Коли б я зараз досягла всього.., життя б втратило для мене будь-який зміст, бо в ньому не було б боротьби, не було б радості (*І. Цюпа*). 4. А Бармашеві, який ще не раз згадає і свій страшний полон, і оцю поліську ніч з закривавленим небом, аж до самого кінця життя здаватиметься, що все це діялося лише вчора... (*В. Козаченко*). 5. От я й дивлюсь, що в тебе ж таке личко, що в ньому наскрізь світиться душа (*Л. Костенко*). 6. Велике діло, коли людина має чисте сумління, коли ніякі тіні не каламутять, не збіднюють погляду (*М. Стельмах*).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
3. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
4. Синтаксис української мови : навч. комплекс / уклад. О. В. Дуденко. Умань : Візаві, 2015. 208 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3389>
5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Безсполучникові складні речення. Багатокомпонентні складні речення

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14

Тема 20. Безсполучникові складні речення

1. Структурно-семантичні типи безсполучникових речень.
2. Змістові відношення і засоби зв'язку між частинами безсполучникового речення.
3. Безсполучникові речення відкритої та закритої структури.
4. Роль інтонації в організації безсполучникових речень.

Домашнє завдання:

Вправа 1. Поділіть безсполучникові складні речення на групи (з однотипними та різнотипними частинами). З'ясуйте, які з них є реченнями відкритої та закритої структури.

1. Минула молода весна, проходило і красне літечко (Олег Ольжич). 2. Літо дбає, зима поїдає (Народ. тв.). 3. Марія притому намагалася ходити навшпинячки й не грюкати дверима: свята тиша розливалася в той час по їхньому обійсті (В. Шевчук). 4. У товаристві лад – усяк тому радіє (Л. Глібов). 5. Подивилась на берег – ані душі (Р. Іванченко). 6. Та знай: з усіх «сьогодні» і «тепер» лиш сила таємничої любові тебе несе до вічних стратосфер (Ю. Клен). 7. Нема ліпшого на небі над зорю в погоду, – нема кращого на світі над дівочу вроду (П. Куліш). 8. Митцю не треба нагород, його судьба нагородила (Л. Костенко). 9. Очима ти сказав мені: люблю (Л. Костенко). 10. Пан гуляв у себе в замку, у ярмі стогнали люди (Леся Українка).

Вправа 2. Підкресліть предикативні центри в реченнях. Визначте, які семантико-синтаксичні відношення встановлюються між частинами безсполучникових складних речень.

1. Земля спивала вогкість грозову, розвиті кучерявилися луги (Олег Ольжич). 2. Очі розпечені магму ллють, губи тремтять потворно – сліпа та безсила лють прийшла і взяла за горло (В. Симоненко). 3. Пан гуляв у себе в замку, у ярмі стогнали люди (Леся Українка). 4. Біда так тяжко пише мною, так тяжко мною пише біль (В. Стус). 5. Мерехтять у тумані огні, впали роси на заспані

трави (В. Симоненко). 6. Небо було синіше од моря, море було синіше од неба (М. Коцюбинський). 7. Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли; у нас нема зерна неправди за собою (Т. Шевченко). 8. Ти давно вже дружина другого, я відомий вкраїнський поет (В. Сосюра). 9. Тумани, долини, болотяна путь (П. Тичина). 10. Гей, іржали ситі коні, вороні й булані, майоріли короги у густім тумані (В. Симоненко). 11. Люто вилетів на греблю, Вдарив тугою об землю – Обірвались струни у музик (Б. Олійник). 12. Ще сонячні промені сплять – досвітні огні вже горять (Леся Українка).

Вправа 3. *Запишіть текст. Поставте розділові знаки в безсполучникових складних реченнях і поясніть їхнє уживання.*

1. Дружба – як дзеркало розіб'єш не складеш. 2. У товаристві лад усяк тому рад. 3. Знає кума знає півсела. 4. От погостював насилу з душею вирвався. 5. Назвався грибом лізь у борщ. 6. Не йдуть од хліба ідуть од кия. 7. От тобі наука не ходи надвір без дрюка свиня звалить і віку умалить. 8. Добре вдав три хотіли штири дав. 9. Добрий давалець робити дає з верхом, а харч видавцем. 10. У цигана дві шкури одну дасть ще одна зостанеться. 11. Гроші – як вода крізь пальці протікають. 12. Нема грошей – розміняй карбованця. 13. Міна буває надвоє або виміняв, або проміняв. 14. Продають хвалять купують гудять (Народ. тв.).

Вправа 4. *Зробіть синтаксичний аналіз безсполучникових складних речень, поясніть розділові знаки.*

1. Холодний розум підказував: злістю не допоможеш (Ю. Мушкетик). 2. Гриміло навкруги – та не гармати. І блискало довкола – не пожежа (І. Низовий). 3. На моїм порозі пізня осінь, скоро захурделить вже зима (К. Савченко). 4. Є гарний звичай у мого народу: вітати друзів хлібом-буханцем (І. Савич). 5. Будеш сіяти з сумом – вродить печаль (М. Стельмах). 6. Не тополю високою вітер нагинає, дівчинонька одинока долю зневажає (Т. Шевченко). 7. Навколо шептала роса, ширилась аж до трав'яних утаємничених обріїв воля; воля пахла живою вільгістю, міцним настоєм лугових трав і молодого сіна (В. Шевчук). 8. Глянь: троянди розцвітають у палкій душі моїй... (Х. Алчевська).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 89–90. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
3. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 89–92.
4. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
5. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардащук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15

Тема 21. Складні речення з різними типами синтаксичного зв'язку

1. Складні речення з різними типами синтаксичного зв'язку.
2. Вивчення складного речення в шкільному курсі української мови.
3. Період.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Визначте типи й засоби зв'язку між частинами складних речень з різними типами зв'язку, накресліть їхні структурні схеми. Поясніть розділові знаки.*

1. В повітрі дощ, і гречка пахне тепло, немов розлився бурштиновий мед (М. Рильський). 2. То не білі пелюстки вишневого цвіту спадають на землю сніговою завією, а посивілі від тривоги мамині дні, бо мати взяла всі болі родини на свій молодий цвіт (Я. Гоян). 3. Ще сніг кругом, ще голі віти в дуба, і не курличуть в небі журавлі (В. Сосюра). 4. Ми слухали журливу сагу Дніпра, який полоскав наші ноги і плакав на білому піску: припаде до берега,

задзвонить, і на камінцях бринять старечі сльози (Г. Косинка). 5. Довго ще говорили обоє, обмірковуючи прочитане, то знову вони замовкали з приводу якоїсь думки, що випадково надходила одному чи другому до голови (І. Сенченко).

Вправа 2. Виконайте синтаксичний розбір багатоконпонентних складних речень за шкільною та структурно-семантичною класифікаціями.

1. Ночами земля тужавіла, але вдень розм'якла проти сонця, і озимі посіви весело бігли вдалину (М. Стельмах). 2. Настає у розповні щедрого літа сумна година, коли виходять мама за хатній поріг у вічну путь і слід їх земний світиться в небесах, а в саду білим цвітом плаче мамина вишня (Я. Гоян). 3. Небесна долина з небесної сині небесно благає шовкову траву, щоб та нашептала скорботній людині, що вічність впадає в журбу світову (Г. Чубач). 4. Я порохом німим була б, якби забула, з якого джерела уперше напилась (Г. Світлична). 5. Коли сонце почало дужче пригрівати і вода дзюрками побігла зі стріх, а горобці стали знімати невимовний галас, коли в стайні почало чути кудкудакання курей, що в яслах лишали теплі яєчка, коли нарешті з тих яєчок вилупились маленькі курчатка з блакитними латочками на спинах, Рудько відчув усю повноту свого щастя (Олег Ольжич).

Вправа 3. Утворіть складні речення за поданими схемами.

1. [], (щоб...), (щоб...), або [].
2. (коли...), [], (що...), проте [].
3. (відколи...), []: [], (що...) і (що...).
4. (де...), (де...), [], [] – [].
5. [], (якщо...), і [], [], [].

Вправа 4. Проаналізуйте будову періодів, поясніть розділові знаки.

1. Від синяви дніпрової, де зводять додаткові переправи, від парких плавнів, де рубають дерево для плацдарму, і до просторів сухого, а гарячим, повітрям степу – всюди напружено трудиться люд (Олесь Гончар). 2. Коли на груди ляже камінь і дихать не дає мені, коли, не приспаний роками, розбудить жаль думки страшні; коли отрутою гіркою налита вщерть душа моя і плакати нишком, самотою уже не в силі я, – тоді голівку злотокоосу я до грудей своїх тулю, дитячий лепет п'ю, як росу, і оживаю, і люблю (М. Драй-Хмара).

3. Щоб там не було, які б не були зараз чи в майбутньому труднощі, яким би несподіваним і підступним не був ворожий удар, ніколи ворогу не перемогти нас, ніколи! (О. Довженко). 4. Коли вже люди обляглися спати, коли вже місяць вилизнувся з хмар, коли спартанка Києва, не Спарти, лиш я світила вікнами в бульвар, – тоді із ночі, з п'ятьми, з порожнечі, де зап'ялася вежа на потурн, мені хтось душу тихо взяв за плечі – заговорив шопенівський ноктюрн (Л. Костенко).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. С. 91–103. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
3. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
4. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 92–96.
5. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000747>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 16

Тема 22–23. Засоби передачі чужого мовлення. Основи української пунктуації

1. Пряма та непряма мови.
2. Діалог.
3. Цитати.
4. Принципи української пунктуації.
5. Уживання розділових знаків у простому та складному реченнях.

Домашнє завдання:

Вправа 1. *Поставте пропущені розділові знаки у реченнях з прямою мовою.*

1. Будьте люде це постійний заклик і пересторога Шевченка (Є. Маланюк). 2. Та мені зав'язали руки люди Хай страждає кажуть треба так (І. Драч). 3. А слова плоть ясна і нетлінна Проблискує Народі встань (Д. Павличко). 4. Мамко гукаю сміючись та ви ж в мене ще зовсім молоденькі (Ю. Збанацький). 5. Люди що створили цю живу красу мабуть у душі поети подумав я оглядаючи все навколо (І. Цюпа). 6. Ти ба дивується Данило, високо зводячи брови. Сиплються як горох (Г. Тютюнник). 7. Коли б треба було окреслити творчість Лесі Українки одним словом писав Максим Рильський то найвідповідніше слово було б – боротьба (Л. Міщенко). 8. Воскреснемо бо світить нам у віки пророцтво Тараса Не вмирає душа наша не вмирає воля (Я. Гоян).

Вправа 2. *За поданими схемами складіть речення з прямою мовою.*

1. «П», – а. 2. А: «П!» 3. «П?» – а. 4. «П, – а, – п». 5. «П? – а. – П». 6. «П! – а. – П».

Вправа 3. *Перепишіть, виправляючи помилки в оформленні цитат.*

1. Царизм Шевченко затаврував в образі орла, який «споконвіку Прометея там орел карає, що день божий довбе ребра й серце розбиває» народові. 2. Але царизм «не вип'є живущої крові», бо серце народу-Прометея «воно знову оживає і сміється знову». 3. Поет, звертаючись до панів-лібералів, з обуренням говорить, що «ви любите на братові шкуру, а не душу!» 4. Вступ до поеми «Мойсей» Франко закінчує пророчими словами про те, що, народі український, «прийде час, і ти огнистим видом засяєш у народів вольних колі». 5. Веснянка оповіщала:

«Із краю-вираю
Бузьки вилітають,
До нашої хати
Дороги питають» (М. Іванченко).

Вправа 4. *Запишіть текст, ставлячи розділові знаки. Поясніть основні пунктограми.*

Літературу можна б зрівняти з могутніми пасмами гір Вражають і приголомшують вони нас своїми потужними кам'яними сплесками рвуться до неба немов грізний крик землі виповнюють простір такою несамовитою і неповторною красою яка може зродитися тільки внаслідок невинного мільйоннолітнього процесу творення Здіймаючись своїми непохитними валами гори ніби підкоряючись якійсь вивіреній силі ревниво пильнують щоб не дати перевищити себе але безрадно завмирають перед видовищем кількох недосяжно високих вершин що сяють у піднебессі вкриті вічними як і сама слава снігами Коли ж наблизитись до гір коли сміливо й радісно заглибитись у їхній могутній світ все майже вмить зміниться зовні все постане в розчленованості в сум'ятті в боротьбі в змаганні вкриті вічними снігами вершини так само сятимуть на сонці але тепер уже не над одноманіттям хребтів а серед сотень і тисяч інших вершин піків гір бескидів скель і важко буде визначити що вище перспектива змінюватиметься невинно й нестримно іноді нижчі затулятимуть від вашого зору вищих мінливість і непевність гірського світу для недосвідчених може бути навіть небезпечною і порятуватися від цього можна тільки знанням умінням і сказати б мистецтвом бачити орієнтуватися сприймати все не самим серцем але й розумом життя (За П. Загребельним).

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf
2. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
3. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
4. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
5. Український правопис. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

СХЕМИ АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО РОЗБОРУ ПІДРЯДНОГО ПРИСЛІВНОГО СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ:

1. Випишіть із тексту словосполучення.
2. Поставте його в початкову форму. Виділіть стрижневе слово й залежну словоформу.
3. Визначте різновид словосполучення за морфологічним вираженням головного слова.
4. Визначте різновид словосполучення за будовою: *просте*, чи *ускладне (складне, комбіноване)*.
5. Визначте різновид словосполучення за ступенем єдності компонентів: *вільне (розкладне)*, чи *зв'язане (цілісне, нерозкладне)*.
6. Визначте семантико-синтаксичні відношення між словами в підрядному словосполученні: *об'єктні, атрибутивні (власне атрибутивні, атрибутивно-суб'єктні, атрибутивно-аппозитивні), адвербіальні (власне адвербіальні, адвербіально-атрибутивні), комплетивні, комплексні*.
7. Визначте синтаксичні зв'язки між словами в підрядному словосполученні: *узгодження (власне граматичне, умовно-граматичне, асоціативно-граматичне, смислове, паралелізм; повне, неповне), прилягання (власне прилягання, відмінкове прилягання), керування (сильне, слабке; безпосереднє, опосередковане)*.
8. Визначте засоби вираження синтаксичних зв'язків між компонентами словосполучення: *флексія (закінчення), флексія і прийменник, напр., прийшов до школи, прийменник, напр.: сиджу в кіно, лексико-граматичне значення залежного слова, порядок розташування слів та інтонація [Семененко 2010, с. 4–9]*.

СХЕМА СИНТАКСИЧНОГО РОЗБОРУ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ:

1. Випишіть із тексту речення.
2. Визначте тип речення за характером предикативних відношень: за відношенням до дійсності (*стверджувальне, заперечне – загальнозаперечне, частковозаперечне*); за ознакою об'єктивної модальності і часової визначеності (*план реальності і часової визначеності – синтаксичний індикатив, план ірреальності і часової невизначеності – імператив, кон'юнктив*).

3. Визначте тип речення за комунікативною настановою: непитальне (*розповідне, спонукальне*); питальне (*власне питальне, риторично-питальне, питально-спонукальне*).

4. Визначте тип речення за емоційним забарвленням: *окличне* чи *неокличне*.

5. Визначте тип речення з погляду синтаксичного членування: *членоване* або *нечленоване*.

6. Визначте тип речення за повнотою реалізації структурно важливих компонентів: *повне* або *неповне* (*контекстуально-неповне, ситуативно-неповне, еліптичне*).

7. Визначте тип речення за способом вираження предикативності: *односкладне* (*дієслівне – означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне; іменне – номінативне, генітивне*); *двоскладне*; *слова-речення*.

8. Визначте тип речення за поширеністю мінімальної структурної схеми: *поширене* (*прислівні, детермінативні компоненти*); *непоширене*.

9. Визначте тип речення за характером ускладнення структури: *ускладнене* (*звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення; відокремленими та уточнювальними членами речення, порівняльними зворотами; вставними та вставленими реченнями*); *неускладнене*.

10. Зобразіть структурну схему речення. Визначте форму предикативного зв'язку головних членів речення (*кординація, тяжіння, співположення*).

11. Зробіть синтаксичний розбір за членами речення [Семененко 2010, с. 10–16].

СХЕМА АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ:

1. Випишіть із тексту речення.

2. Визначте предикативні центри і другорядні члени речення.

3. Визначте тип речення за метою висловлення (*розповідне, питальне, спонукальне*).

4. Визначте тип речення за емоційно-експресивним забарвленням (*окличне, неокличне*).

5. Визначте тип речення за характером відношення до дійсності (*стверджувальне, заперечне, стверджувально-заперечне*).

6. Установіть тип речення за наявністю / відсутністю

сполучникових засобів (*сполучникове, безсполучникове*).

7. Якщо речення сполучникове, то вкажіть його тип – *складносурядне* чи *складнопідрядне*.

ПОСЛІДОВНІСТЬ АНАЛІЗУ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ:

1. Укажіть кількість предикативних частин (вирізнити кожна з них і назвіть їх).

2. Установіть вид семантико-синтаксичних відношень між частинами.

3. Опишіть засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (*інтонація, сполучники, спільні другорядні члени речення, вищо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, порядок предикативних частин, паралелізм синтаксичної структури, неповнота однієї з предикативних частин, лексичні засоби тощо*).

4. Визначте порядок частин (*гнучка, негнучка структура*).

5. Заналізуйте кожна предикативну частину за схемою аналізу простого речення.

6. Охарактеризуйте пунктуацію.

ПОСЛІДОВНІСТЬ АНАЛІЗУ РЕЧЕНЬ ІЗ ПІДРЯДНИМ ТИПОМ

ЗВ'ЯЗКУ:

1. Укажіть кількість предикативних частин – *двокомпонентне, багатоконпонентне* (вирізнити кожна з них і назвіть, кваліфікуючи їх за значущістю: *головна* або *підрядна*).

2. Визначте тип підрядного синтаксичного зв'язку між частинами (*прислівний, прислівно-кореляційний, детермінантний, детермінантно-кореляційний*).

3. Опишіть позицію підрядної частини щодо головної (якого компонента стосується підрядна частина: члена речення чи предикативного центру загалом і визначте на основі цього тип структурної взаємодії – *розчленованої та нерозчленованої структури*).

4. Установіть, на яке питання відповідає підрядна частина.

5. Визначте вид семантико-синтаксичних відношень між частинами.

6. Опишіть засоби поєднання підрядної з головною частиною (*інтонація, сполучники підрядності, сполучні слова, дейктичні компоненти-реляти, вищо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, порядок предикативних частин, паралелізм*

синтаксичної структури, неповнота предикативних частин, лексичні засоби тощо).

7. Установіть позицію підрядної частини щодо головної.

8. Заналізуйте кожну предикативну частину за схемою простого речення.

9. Охарактеризуйте пунктуацію.

ПОСЛІДОВНІСТЬ АНАЛІЗУ РЕЧЕНЬ ІЗ СУРЯДНІСТЮ ТА ПІДРЯДНІСТЮ:

1. Укажіть кількість предикативних частин (вирізнити кожну з них і назвіть їх).

2. Опишіть засоби поєднання частин (*інтонація, сполучники підрядності, сполучні слова, дейктичні компоненти-реляти, видо-часові, способові форми дієслівприсудків чи головних членів, порядок предикативних частин, паралелізм синтаксичної структури, неповнота предикативних частин, лексичні засоби тощо*).

3. Визначте семантико-синтаксичні відношення між сурядними частинами.

4. Охарактеризуйте підрядні частини і встановіть засоби їхнього зв'язку з головною частиною.

5. З'ясуйте місце підрядної частини в складнопідрядному реченні.

6. Зробіть аналіз кожної частини за схемою простого речення.

7. Охарактеризуйте пунктуацію.

ПОСЛІДОВНІСТЬ АНАЛІЗУ РЕЧЕНЬ ІЗ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИМ ТИПОМ ЗВ'ЯЗКУ:

1. Вирізнити кожну предикативну частину.

2. Кваліфікуйте зв'язок між частинами та встановіть семантико-синтаксичні відношення між ними (однотипні чи різнотипні).

3. Охарактеризуйте засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами безсполучникового речення (*інтонація, видо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, порядок предикативних частин, паралелізм синтаксичної структури, неповнота предикативних частин, лексичні засоби тощо*).

4. Проаналізуйте кожну частину за схемою аналізу простого речення.

5. Охарактеризуйте пунктуацію.

ПОСЛІДОВНІСТЬ АНАЛІЗУ РЕЧЕНЬ ІЗ СПОЛУЧНИКОВИМ ТА БЕЗСПОЛУЧНИКОВИМ ЗВ'ЯЗКОМ:

1. Укажіть кількість предикативних частин (вирізнити кожну з них і назвіть їх).

2. Частини речення, поєднані сурядним зв'язком, проаналізуйте за схемою аналізу складносурядного речення:

- а) семантико-синтаксичні відношення між частинами;
- б) засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами;
- в) порядок частин (вільний або фіксований);
- г) зробіть аналіз кожної частини за схемою простого речення.

3. Частини, поєднані підрядним зв'язком, заналізуйте за схемою аналізу складнопідрядного речення:

- а) тип підрядного зв'язку частин;
- б) позиція підрядної частини щодо головної;
- в) на яке питання відповідає;
- г) вид підрядної частини;
- г) засоби поєднання підрядної частини з головною;
- д) місце підрядної частини щодо головної;
- е) зробіть аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення.

4. Частини, поєднані безсполучниковим типом зв'язку, розгляньте за схемою аналізу безсполучникового речення:

- а) змістові відношення між частинами;
- б) засоби вираження семантико-синтаксичних відношень і зв'язків між частинами;
- в) зробіть аналіз кожної частини за схемою аналізу простого речення.

5. Охарактеризуйте пунктуацію [Кадочнікова 2015, с. 107–109].

СХЕМА АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО СИНТАКСИЧНОГО ЦІЛОГО:

1. Визначте тип речення за структурою (складне синтаксичне ціле із сурядністю та підрядністю; із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком).

2. Визначте тип за модальністю, характером експресивності, відношенням до дійсності.

3. Для сурядно-підрядного речення:

а) назвіть частини речення (прості речення, які утворюють складне);

б) з'ясуйте, що пояснює підрядна (підрядні) частини; питання, на яке вона (вони) відповідає(ють); її (їхні) тип(и); засоби поєднання підрядної (підрядних) з головною частиною;

в) зробіть аналіз частин (за схемами розбору складносурядного та складнопідрядного речення).

4. Для безсполучниково-сполучникового речення:

а) назвіть частини речення (прості, складні речення);

б) зробіть аналіз частин (за схемами розбору складносурядного, складнопідрядного, безсполучникового складного речення).

5. Охарактеризуйте пунктуацію.

6. Зобразіть схему речення [Плахоніна 2009, с. 104–105].

СХЕМА АНАЛІЗУ ПЕРІОДУ:

1. Випишіть аналізоване речення-період.

2. Визначте його тип за модальністю, характером експресивності, відношенням до дійсності.

3. Назвіть тему (попередня частина) і рему (заклучна частина).

4. З'ясуйте тип синтаксичної конструкції (складнопідрядне, складносурядне, складне безсполучникове, просте ускладнене речення).

5. Зробіть аналіз компонентів періоду (за схемами розбору відповідного типу речення).

6. Охарактеризуйте пунктуацію.

7. Зобразіть схему речення-періоду [Плахоніна 2009, с. 104].

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми / види завдань	Кількість годин	
		очна	заочна
1.	Підготовка до практичних занять	30	30
2.	Ознайомлення з додатковою літературою	10	30
3.	Підготовка до контрольних модулів	10	20
4.	Підготовка презентацій до тем «Аналіз словосполучення» та «Типи складних речень з різними видами зв'язку»	10	20
5.	Індивідуальне завдання (написання рефератів: «Відомості з історії дослідження словосполучень та простих речень», «Історія вивчення складнопідрядних речень»)	6	10
6.	Словосполучення в шкільному курсі української мови	6	10
7.	Дискусії щодо виділення односкладних речень	6	16
8.	Вокативні та генетивні речення	6	10
9.	Складні випадки розмежування другорядних членів речення	6	20
10.	Відмінності у вивченні складних речень у школі та виші	6	10
11.	Синтаксичний аналіз тексту	6	10
12.	Принципи української пунктуації. Пунктуаційний аналіз складного речення і тексту	6	10
	Разом	108	196

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

*із сучасної української мови для студентів 5 курсу
заочної форми навчання (9 семестр)*

Завдання 1. *Випишіть синтаксичні словосполучення, визначте стрижневе слово.*

Ламати голову, рання весна, честь і совість, приклад життя, доля людини, засіяний житом, ріки й озера, найбільш вдалий, нагороджений орденом, ковтати слова, Леся Українка, чекання весни, нагороджений орденом, десять цуценят, буду працювати, писати акуратно, цінувати хвилину, студент-першокурсник, доцент Кузьмук, прийшов вибачитися, буду поетом.

Завдання 2. *З'ясуйте тип словосполучень за типом семантико-синтаксичних відношень.*

У великій родині, мамина хустка, дехто в білому, танули в безодні, пробивши ізоляцію, каша з молоком, піду подивитися, далеко від центру, шостий день, мрія зустрітися, пізнати його, місто Севастополь, ліс восени, сумно без друзів, вимитий дощем, говорити по-латині, сон про літо, баба Маруся, упевнений у перемозі, загиблій товариш, обидва рятувальники, трьох товаришів, піти до лісу, сів на стілець, писати олівцем, зводити будівлю, радіючи від щастя.

Завдання 3. *З'ясуйте, які з наведених сполук слів не є словосполученнями. Обґрунтуйте свою відповідь.*

Тарас Шевченко, місто Гадяч, рукою подати, Кривий Ріг, двадцять п'ять, збирають хліб, дівчина-красуня, не до того, щось цікаве, спалити мости, білий гриб, берег моря, літній ранок, будемо вирішувати, довести до відома, Дев'яте травня, батьки й діти, більш витончений, ні риба ні м'ясо, аж сюди, сісти в калюжу, з Києва до Полтави, сади цвітуть, базедова хвороба, сади в цвіту, напередодні свята, перед тобою, буду перекладачем, рильце в пушку, група екскурсантів, хлопець з дівчиною, хтось із нас, пряма мова, наказано зробити.

Завдання 4. *Дайте визначення односкладних речень, назвіть їх типи, наведіть приклади.*

Завдання 5. *Підкресліть у поданих реченнях головні члени речення, визначте їх типи.*

1. Життя – це значить жити чуттям мільйонних сил. 2. Завжди робити людям добро – ось девіз мого життя. 3. Ми ідемо на північ форсувати Дунай. 4. У другій кишені була пригорща автоматних патронів. 5. Коли стану я навіть сивою, і життя моє піде мрякою, я для тебе буду красивою, а для когось, може, ніякою. 6. Уже поволі стало забуватися усе пережите, пройдене, старе. 7. Оксана з Андрієм ще довго не могли отямитися від побаченого.

Завдання 6. *Перепишіть речення, з'ясуйте синтаксичні функції інфінітива.*

1. Люди вдивлялися в ясне небо і боялися думати про найстрашніше (А. Бондарчук). 2. Ми йдемо вам відплатити за сльози,

кров, за муки (В. Сосюра). 3. Я тобі наказую мовчати, з коня я не зійду (Ю. Яновський). 4. Біда забрала в мене щастя радіти теплому дощу (Г. Чубач). 5. Колись у селах України парубоцтво мало звичай в ніч під Великдень розпалювати вогонь (О. Воропай). 6. Бути чабаном – це не просто прогулюватись з гирлигою до степу та їсти кашу чабанську (Олесь Гончар). 7. На Лівобережжі в ніч під Великдень ходять на кладовище просити прощення у батька і матері ті, кого прокляли покійні родителі (О. Воропай). 8. Один ще змалку вдатний Шпак у Щиглика співають навчився (Л. Глібов). 9. Привели його в світлицю і кажуть співати для прослухання величного товариства... (Олена Пчілка).

Завдання 7. *Перепишіть речення, вкажіть ускладнювальні компоненти. Зробіть повний синтаксичний аналіз 1, 2 та 5 простих речень.*

1. Я звертаюсь до вас, дорогі земляки-побратими, крізь пожарів злий гук, крізь удари невпинних гармат... (В. Сосюра). 2. «Колись» – це тихий одноманітний плин (якщо можна назвати плином життя двадцятирічного хлопця), «тепер» – бурхливий лет поміж круч і водоріїв у мороці й повній невідомості (Ю. Мушкетик). 3. Ой, піду я, боса, полем, пошукаю свою долю, доленько моя! (Т. Шевченко). 4. На світі все знайдеш, окрім рідної матері (Народ. тв.). 5. Колись отак, розказує легенда, хустиною святая Вероніка зібрать хотіла сльози й піт Христа... (Леся Українка). 6. О матері, в своїх дітей вдихніть безцінний скарб – любов до Батьківщини (Л. Скурта). 7. Земля мені щедро пахне і луками, і садами, снагою джерел прозорих, вітрами в негоди час (В. Колодій).

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

**із сучасної української мови для студентів 5 курсу
заочної форми навчання (10 семестр)**

Завдання 1. *Випишіть спочатку складносурядні речення, а потім прості ускладнені. Поясніть різницю між ними.*

1. Багрянні смуги на обрії тугішали, звужуючись, і були схожі на лаз у той задушливий день (Є. Гуцало). 2. Лиш небо гуде неокрає та сім'я журавлина на крилах весну підіймає (А. Малишко). 3. Поля озвалися передзвоном колосся, а луги бриніли квітами (А. Пашкевич).

4. Не тільки тужна пісня лилася із змученої душі матері, а й пропікали сльози гарячі сліди на її обличчі (Г. Тютюнник). 5. То іволга у пісні їх дзвенить, то хлопчик, друзів кличучи, свистить... (М. Рильський). 6. Синє море звірюкою то стогне, то виє (Т. Шевченко). 7. Нема в нього ні оселі, ні саду, ні ставу (Т. Шевченко). 8. І день, і дим, і рими, бадьорий крок й бадьорий спів (В. Сосюра). 9. У кожного з нас вдома є або дружина, або діти, або мати, або наречена (О. Гончар).

Завдання 2. Вставте пропущені сполучники, визначте семантико-синтаксичні відношення між частинами складносурядного речення.

1. З листопадом прийшли безконечні дощі, ... погожими днями не тішать прогнози. 2. Без помилок не обійтися, ... бувають помилки, Які безчестять на віки, ... їх найбільше бережися. 3. Дивно: в місті люду – два мільйони, ... мені тебе не вистача (З тв. М. Луківа). 4. Ударив грім – ... спалахнуло все (В. Стус). 5. Губи ясніли посмішкою, ... ніс задиркувато стирчав угору (В. Симоненко). 6. Одна його доля – чорні бровенята, ... тих люде заздрі не дають носити (Т. Шевченко). 7. Ми ненавидимо чекати – ... все життя чогось ждемо (Є. Летюк). 8. Був уже травень, спекотний, ... я не збирався ходити вулицями післяобідньої пори (С. Степа).

Завдання 3. Поставте розділові знаки. Поясніть їхнє вживання в поданих складносурядних реченнях.

1. Ми одностайні у труді і цим ми вічно молоді! (М. Рильський). 2. Я іду до гаю і в блакить без краю серце моє лине й птицею співає про весну чудесну на моїй Вкраїні (В. Сосюра). 3. Ставок гребелька і вітряк з-за гаю крилами махає (Т. Шевченко). 4. Чого світання так ясніє в полі і ген сріблиться пісенька дзвінка? (М. Стельмах). 5. Цілюють серце промені останні І тихне відгомін пташиних трелів (Б. Кравців). 6. Ось уже кінчається луг і починаються густі як ліщина лози (А. Шиян). 7. А в головах ворон кряче а в ніженьках коник плаче (Народна творчість). 8. Сонечко ще не встало та небо на сході яснішало все більше і більше (А. Жук).

Завдання 4. Коротко окресліть основні типи класифікацій складнопідрядних речень.

Завдання 5. *Запишіть складнопідрядні речення. Вкажіть, які з них є розчленованими, а які – нерозчленованими структурами.*

1. Де легко під гору, там важко з гори (А. Листопад). 2. Посада директора вимагає неабиякої енергійності, що й зумовило мою відмову від неї (З часопису). 3. Уже настільки втомлена душа, що їй не допоможе навіть слово (Т. Севернюк). 4. Сонце сідало за горами, за високими тополями, що стояли на горі (І. Нечуй-Левицький). 5. І сміх і плач – се рідні два брати, коли від болю серце рветься (М. Вороний). 6. Як не мудруй, а правди ніде діти (Л. Глібов). 7. Хоч би куди йшла людина, вона завжди опиняється на роздоріжжі (А. Коваль). 8. День такий, що жалітися грішно на невдачі, нестачі, біду (А. Чубинський). 9. Мені спочатку навіть здалося, що кружляю на одному місці (Є. Гуцало).

Завдання 6. *Підкресліть предикативні центри в реченнях. Визначте, які семантико-синтаксичні відношення встановлюються між частинами безсполучникових складних речень.*

1. Мерехтять у тумані огні, впали роси на заспані трави (В. Симоненко). 2. Небо було синіше од моря, море було синіше од неба (М. Коцюбинський). 3. Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли; у нас нема зерна неправди за собою (Т. Шевченко). 4. Гей, іржали ситі коні, вороні й булані, майоріли короги у густім тумані (В. Симоненко). 5. Люто вилетів на греблю, Вдарив тугою об землю – Обірвались струни у музик (Б. Олійник). 6. Зайця ноги носять, вовка зуби годують (Народ. тв.). 7. Зрубали яблуню стару в саду, її дочку я бачу молоду (Д. Павличко). 8. З золота зіткане сяєво ллється, ліс в нім купається, листя сміється (М. Рильський). 9. Не кожному в руки щастя йде – від багатьох воно тікає (Г. Тютюнник). 10. Країною сонною ніч пролітала; Мовчало таємно південнеє море, Дрімали чинари, схилялися лаври, За темний серпанок ховалися гори (Х. Алчевська).

Завдання 7. *Прочитайте речення. Поставте розділові знаки в безсполучникових складних реченнях і поясніть їх уживання.*

1. Дружба – як дзеркало розіб'єш не складеш. 2. У товаристві лад усяк тому рад. 3. Ворога не гніви напій, накорми і на дорогу хліба-солі дай. 4. Добре вдав три хотіли штири дав. 5. У цигана дві шкури одну дасть ще одна зостанеться. 6. Гроші – як вода крізь

пальці протікають. 7. Посієш вчинок пожнеш звичку, посієш звичку пожнеш характер, посієш характер пожнеш долю. 8. Продають хвалять купують гудять (*Народ. тв.*). 9. За все, за все призначена ціна за радість треба платити мукою, за зустрічі ми платимо розлукою, нікого ця розплата не мине (*С. Крижанівський*). 10. Було і буде так у всі часи любов, як сонце, світу відкриває безмежну велич людської краси. (*В. Симоненко*).

Завдання 8. *Визначте типи й засоби зв'язку між частинами складних синтаксичних конструкцій, накресліть їх структурні схеми. Зробіть повний синтаксичний аналіз 2, 4 та 6 речень.*

1. В повітрі дощ, і гречка пахне тепло, немов розлився бурштиновий мед (*М. Рильський*). 2. То не білі пелюстки вишневого цвіту спадають на землю сніговою завією, а посивілі від тривоги мамині дні, бо мати взяла всі болі родини на свій молодий цвіт (*Я. Гоян*). 3. Ще сніг кругом, ще голі віти в дуба, і не курличуть в небі журавлі (*В. Сосюра*). 4. Ранок такий-то був тихий та ясний придався: ні вітерець не війне, ні хмара не збіжиться (*Марко Вовчок*). 5. Або люди добрі, або дні холодні, або час такий вже для птахів настав: прилетіли лебеді, лебеді голодні, на сільський, запущений, обмілілий став (*Г. Чубач*). 6. Моя душа ніколи не забуде того дарунку, що весна дала, весни такої не було й не буде, як та, що за вікном цвіла (*Леся Українка*). 7. На світі ж воно завжди так: хто чого не має, те й здобуває (*П. Загребельний*). 8. Ми слухали журливу сагу Дніпра, який полоскав наші ноги і плакав на білому піску: припаде, мов до грудей, до берега, задзвонить, і на камінцях бринять старечі сльози (*Г. Косинка*).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Синтаксис як розділ граматики. Предмет й об'єкт синтаксису. Зв'язок синтаксису з іншими науками.
2. Основні аспекти вивчення сучасного синтаксису: формально-граматичний (власне синтаксичний), семантико-синтаксичний, власне семантичний (логіко-універсальний), комунікативний, прагматичний та ін.
3. Речення, словосполучення і складне синтаксичне ціле як предмет синтаксису. Синтаксичні одиниці як одиниці мови і мовлення.
4. Поняття про елементарні та неелементарні синтаксичні одиниці-конструкції.
5. Словосполучення як некомунікативна синтаксична одиниця. Відмінності між вільним синтаксичним словосполученням, фразеологічною одиницею та реченням.
6. Сурядні та підрядні словосполучення. Семантико-синтаксичні відношення в підрядних словосполученнях.
7. Типи підрядних словосполучень за морфологічним вираженням головного слова, за будовою та за ступенем семантичного злиття компонентів.
8. Типи синтаксичного зв'язку в підрядних словосполученнях.
9. Узгодження та його різновиди.
10. Керування та його види.
11. Прилягання та його види.
12. Кореляція та її види.
13. Речення і його основні ознаки. Речення і судження. Структурна схема і парадигма речення.
14. Типи речень за метою висловлювання. Загальна характеристика двоскладних та односкладних простих речень (непоширені й поширені, повні і неповні).
15. Двоскладне речення. Головні і другорядні члени двоскладного речення.
16. Підмет як головний член двоскладного речення: типи і способи вираження.
17. Питання про присудок двоскладного речення: ускладнені форми простого присудка; складений дієслівний присудок.
18. Способи вираження іменного складеного присудка.
19. Складний присудок. Координація присудка з підметом.

20. Сучасні підходи до класифікації другорядних членів речення.
21. Додаток як другорядний член речення.
22. Означення як синтаксичне вираження атрибута. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їх вираження.
23. Прикладка як різновид означення.
24. Обставина як другорядний член речення: різновиди, способи вираження.
25. Проблема односкладного речення в сучасному мовознавстві.
26. Характеристика означено-особових, неозначено-особових, узагальнено-особових односкладних речень.
27. Безособові та інфінітивні односкладні речення.
28. Різновиди номінативних речень. Вокативні та генетивні речення.
29. Неповні речення в системі синтаксичних одиниць. Двоскладні й односкладні неповні речення: контекстуальні, ситуативні та еліптичні.
30. Слова-речення, типи їх за значенням і функціями.
31. Однорідні члени речення.
32. Вставні слова, словосполучення, речення.
33. Поняття про структурну схему речення. Дати визначення мінімальної структурної схеми речення.
34. Поняття про відокремлені члени речення.
35. Відокремлені означення.
36. Відокремлені додатки.
37. Відокремлені обставини.
38. Відокремлені уточнювальні члени речення.
39. Звертання.
40. Поняття про однорідні члени речення.
41. Вставні і вставлені конструкції.
42. Складне речення. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові.
43. Змістова та інтонаційна єдність частин складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин складного речення, співвідносність форм дієслів-присудків тощо.
44. Сурядність і підрядність у складному реченні.
45. Складносурядні речення, їхня структура.

46.Сурядні сполучники, як один із засобів вираження синтаксичних і змістових відношень, між компонентами складносурядного речення.

47.Особливості пунктуації на межі частин складносурядного речення.

48.Складнопідрядне речення. Синтаксичне значення термінів «головна частина» і «підрядна частина».

49.Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні, їхня синонімічність й омонімічність.

50.Співвіднесення форм дієслів-присудків головної й підрядної частин, як синтаксична ознака складнопідрядного речення.

51.Місце підрядної та головної частин у складному реченні. Підрядні, що залежать від головної частини в цілому або окремих її членів.

52.Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі.

53.Складнопідрядні речення нерозчленованої структури. Формальні й семантичні принципи виокремлення.

54.Різновиди складнопідрядних речень розчленованої структури.

55.Складнопідрядне речення з підрядною супровідною предикативною частиною.

56.Функційне співвіднесення другорядних членів речення й окремих типів підрядних речень.

57.Складнопідрядне речення з кількома підрядними. Супідрядність (однорідна й неоднорідна) і послідовна підрядність.

58.Особливості пунктуації у складнопідрядному реченні.

59.Безсполучникове складне речення.

60.Змістові відношення й засоби зв'язку між частинами безсполучникового речення. Пунктуація на межі частин безсполучникового речення.

61.Складні речення із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.

62.Період як синтаксична структура.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Методи поточного контролю: усне опитування, оцінювання виконання самостійної роботи, оцінювання доповідей, оцінювання творчих робіт.

Методи періодичного контролю: модульні контрольні роботи у вигляді тестових і письмових завдань.

Підсумковий контроль – іспит.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

Відмінно: студент глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань і сутність практичних завдань, використовуючи при цьому базову та додаткову літературу; робить самостійні й аргументовані висновки, самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених завдань; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі та ініціює нові шляхи їх виконання.

Добре: студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та аналізу фактичного матеріалу, використовуючи при цьому переважно базову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини й аргументації; самостійно аналізує навчальну інформацію, але припускається окремих неточностей та незначних помилок; правильно вирішує більшість тестових завдань.

Задовільно: студент відтворює певну частину навчального матеріалу, орієнтується в його основних теоретичних поняттях, висвітлених у базовій літературі; має елементарні, нестійкі навички виконання завдань; правильно вирішує половину тестових завдань.

Незадовільно з можливістю повторного перескладання: студент володіє навчальним матеріалом поверхнево і фрагментарно (без аргументації й обґрунтування); не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; під час відповіді припускається суттєвих помилок; правильно вирішує окремі тестові завдання за допомогою викладача.

Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни: студент не володіє навчальним матеріалом; виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

Терміни виконання завдань: корегуються відповідно до затвердженого розкладу занять.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточний та періодичний контроль																	Іспит	Сума балів	
Змістовий модуль 1–3									Змістовий модуль 4–6										
Т 1– 2	Т 3– 4	Т 5	Т 6– 7	Т 8– 9	Т 10– 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17– 18	Т 19	Т 20	Т 21	Т 22	Т 23			Т 24
2	3	2	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	20	100
Контрольна робота за змістовими модулями 1–3 – 16									Контрольна робота за змістовими модулями 4–6 – 14										
Усього за 1–3 модулями – 40									Усього за 4–6 модулями – 40										

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	Зараховано
85–89	B	добре	
75–84	C		
70–74	D	задовільно	
60–69	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Арібжанова І. М. Сучасна українська мова. Базові поняття синтаксису : навч. посіб. Київ : Київський ун-т, 2016. 159 с.
2. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви : монографія ; відп. ред. А. П. Загнітко. Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
3. Герман В. В. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис : навч.-метод. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 275 с.
4. Донецька граматична школа професора Анатолія Загнітка : хрестоматія ; за заг. ред. Ж. В. Краснобаєвої-Чорної ; передмова Т. А. Космеди. Вінниця : ТВОРИ, 2021. 274 с.
5. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790monography.pdf
6. Загнітко А. П. Мовний простір граматики : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2018. 448 с.
7. Загнітко А. П. Теоретична граMATика української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
8. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 672 с.
9. Мойсієнко А. К., Арібджанова І. М., Коломийцева В. В. та ін. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник. Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
10. Український правопис. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с.
11. Форманова С. В., Хаценко Л. І., Романюк І. В. Розбіжності у вивченні синтаксису в школі й виші : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і переробл. Одеса : Середняк Т. К., 2018. 124 с.
12. Шевчук С. В., Кабиш О. О., Клименко І. В. Сучасна українська літературна мова. Київ : Алерта, 2017. 544 с.
13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.

Додаткова

14. Бондар О. І. Мова: структура, суспільство, культура : зб. наук. статей [до 60-річчя з дня народження професора Бондаря Олександра Івановича]. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. 230 с.
15. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ : Наук. думка, 1983. 219 с.
16. Вихованець І. Р. ГраMATика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
17. Дудик П. С., Литовченко В. М. Сучасна українська мова: завдання і вправи : навч. посіб. Київ : Академія, 2007. 264 с.

18. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
19. Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
20. Кадочнікова О. П. Синтаксис сучасної української літературної мови : зб. вправ і завдань. Національний університет «Кієво-Могилянська академія». Київ : [б. в.], 2015. 110 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e051a4be-3bb4-4ab4-9a40-42d5114b7006>
21. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : монографія ; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
22. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти. Київ : Академія, 2001. 368 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kocherhan_Mykhailo/Vstup_do_movoznavsta.pdf
23. Масицька Т. Є. Система семантико-синтаксичних взаємозалежностей у складносурядних реченнях із семантичними сполучниками. *Теорія лінгвістичних парадигм* : колективна монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 500 с.
24. Ожоган В. М. Особливості поєднання підмета й присудка в структурі двоскладного речення. *Наукові записки НАУКМА. Філологічні науки*. 2016. Т. 189. С. 52–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfn_2016_189_12
25. Ожоган В. М. Синкретизм складнопідрядних речень займенниково-співвідносного типу несиметричної структури. *Наукові записки НАУКМА. Мовознавство*. 2018. Т. 1. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nukmarpl_2018_1_3
26. Плахоніна О. В., Плетнева О. Л. Сучасна українська мова : збірник вправ і завдань для практичних занять. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. С. 54–96.
27. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: зб. вправ : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1995. С. 152–282. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31249>
28. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2003. 287 с.
29. Поліщук С. С. Характеристика говорів середньонадбужького ареалу. *Записки з українського мовознавства* : зб. наук. праць / гол. ред. Т. Ю. Ковалевська. Одеса : ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 17–26.
30. Попова І. С. Словоформа в системі синтаксичних одиниць сучасної української мови. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»*, 15.10.2013. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2013/slovoforma-v-systemi-syntaksychnyh-odynyts-suchasnoji-ukrajinskoji-movy/>
31. Прилипко Ф. Є. Емоційно-оцінні комунікеми в українськомовній мультиплікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія № 8. Філологічні науки (мовознавство). Випуск 7 : зб. наукових праць / Відп. ред.

- О. І. Леута, С. В. Шевчук. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 112–120. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26145/Prylypko%20112-120.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
32. Садовнікова О. П. Синтаксис. Словосполучення. Просте речення : конспект лекцій. Суми : СумДУ, 2012. 80 с.
URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/26159>
33. Семененко Л. А. Синтаксис сучасної української мови : метод. посіб. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2010. 65 с.
34. Сенік Г. В. Структурні моделі неофіційних іменувань. *Одеська лінгвістична школа: траєкторії досліджень* : колект. моногр. / за заг. ред. Ковалевської Т. Ю. Одеса : ПолиПринт, 2021. С. 63–71.
35. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : навч. посібник / уклад. І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. Київ : Вища школа, 1994. 670 с.
36. Синтаксис української мови : навч. комплекс / уклад. О. В. Дуденко. Умань : Візаві, 2015. 208 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/3389>
37. Українська мова: Схеми, таблиці, тести : навч. посіб., рекомендований МОНУ [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. В. Гуйванюк, О. В. Кардашук, О. В. Кульбабська. Львів : Світ, 2005. 304 с.
URL: https://kulbabska.com/images/catalog/pdf/manuals/Kulbabska.com--Metodicni_Posibniki--Sintaksis_sucasnoi_ukrainskoi_movi_2003_rik.pdf
38. Шитик Л. В. Синхронна перехідність синтаксичних одиниць в українській літературній мові : монографія ; відп. ред. К. Г. Городенська. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2014. 474 с.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. www.library.edu-ua.net – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.
2. <http://www.nbuv.gov.ua> – веб-сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
3. <http://www.nplu.org> – веб-сайт Національної парламентської бібліотеки України.
4. <http://www.ukrbook.net> – веб-сайт Книжкової палати України імені Івана Федорова.
5. <http://library.zntu.edu.ua/res-libr-el.html> – веб-сайт «Бібліотеки в мережі Internet».
6. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm> – веб-сайт «Ізборник» – Українська мова : енциклопедія.
7. <http://sum.in.ua> – Академічний тлумачний словник (1970–1980).
8. <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua> – «Словники України» online : Український мовно-інформаційний фонд НАН України.
9. <https://slovnuk.ua/index.php> – Словник-UA : портал української мови та культури.
10. <http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DB=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB> – Електронна бібліотека «Україніка» – Electronic library “Ukrainica”.

Навчальне видання

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА (СИНТАКСИС)

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять із курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Електронне практичне видання

Укладачі:

Поліщук Світлана Сергіївна

Сеник Ганна Володимирівна

В авторській редакції

Затвердж. авт. 07.02.2024. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним
забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1 МБ. Зам. № 2736.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua